

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

7. eksperymentuje z rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną; słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy muzyce i do muzyki, dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku oraz wyraża ją ruchem, reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni, np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości, np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne; w skupieniu słucha muzyki.

- ▶ Śpiewanie piosenek z repertuaru dziecięcego, ludowego, regionalnego.
- ▶ Uczestniczenie w zabawach i ćwiczeniach intonacyjnych.
- ▶ Swobodne zabawy ruchowe dzieci inspirowane piosenką, bajką, opowiadaniem, akompaniamentem; oddawanie rytmu muzyki ruchem.
- ▶ Zabawy ruchowe ze śpiewem.
- ▶ Improwizacje wokalne, słowne, ruchowe, instrumentalne.
- ▶ Powtarzanie odgłosów zwierząt, dźwięków otoczenia.
- ▶ Ćwiczenia z emisji głosu, ekspresja języka, głośnie i wyraźne mówienie, sztuka autoprezentacji.
- ▶ Udział w różnych rodzajach przedstawień, koncertach muzycznych, wycieczki do kina, teatru (muzycznego, lalki i aktora itp.), filharmonii, rozmowy inspirowane sztuką.
- ▶ Ćwiczenia narządów artykulacyjnych.
- ▶ Ćwiczenia prawidłowego wymawiania głosek i ich połączeń, doskonalenie umiejętności wyraźnego mówienia.
- ▶ Ćwiczenia oddechowe.
- ▶ Ćwiczenia rytmizujące (uwrażliwianie na rodzaj muzyki, tempo, rytm, natężenie głosu, intonację).
- ▶ Ćwiczenia słuchu fizjologicznego (porównywanie dźwięków i odgłosów, naśladowanie usłyszanych głosów, dostrzeganie, różnicowanie i naśladowanie dźwięków otoczenia).
- ▶ Zabawy ruchowe przy akompaniamencie instrumentu.
- ▶ Reagowanie ruchem na zmiany zachodzące w rytmie, dynamice, artykulacji, barwie.
- ▶ Zabawy ruchowe przy muzyce: porządkowe, doskonalące orientację w przestrzeni, rozluźniające, wyciszające itp.
- ▶ Zabawy uwrażliwiające na różne elementy muzyki (tempo, pauza, rytm, wysokość i barwa dźwięków).
- ▶ Opowieści ruchowe, tańce.
- ▶ Oswajanie z barwą i budową instrumentów (grzechotka, kołatka, bębenek, tamburyn, trójkąt, talerze, tarka, dzwonki).
- ▶ Rodzaje instrumentów muzycznych.
- ▶ Gra na instrumentach w małych grupach i indywidualna podczas ćwiczeń słuchowych, rytmicznych i ruchowych.
- ▶ Gra na instrumentach wykonanych przez dzieci z przedmiotów codziennego użytku.
- ▶ Słuchowe określanie kierunku dźwięku, odległości od dźwięku, liczby dźwięków.
- ▶ Ćwiczenia i zabawy rozwijające pamięć muzyczną, tworzenie symboli muzycznych i ich odczytywanie.

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

8. wykonuje własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp.; tworzy proste i złożone znaki, nadając im znaczenie, odkrywa w nich fragmenty wybranych liter, cyfr, kreśli wybrane litery i cyfry na gładkiej kartce papieru, wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów; przetwarza obraz ruchowy na graficzny i odwrotnie, samodzielnie planuje ruch przed zapisaniem, np. znaku graficznego, litery i innych w przestrzeni sieci kwadratowej lub liniatury; określa kierunki i miejsca na kartce papieru.	▶ Praca różnorodnymi technikami plastycznymi (rysowanie kredkami, pastelami, ołówkiem, kredą, świecą, patykiem na ziemi, mazakami itp.). ▶ Praca różnorodnymi technikami malarskimi (malowanie farbami temperowymi, plakatowymi, akwarelowymi, pastą do zębów itp.). ▶ Tworzenie prac plastycznych i graficznych z różnorodnych materiałów. ▶ Praca różnorodnymi technikami plastycznymi i konstrukcyjnymi (origami z kótek i kwadratów, odlewy gipsowe, lepienie z gliny, plasteliny, modeliny, mas solnej i papierowej itp.). ▶ Wyodrębnianie figur, kształtów literopodobnych oraz liter i cyfr spośród różnych elementów. ▶ Kreślenie, pisanie na różnorodnych powierzchniach kształtów literopodobnych, liter i cyfr po śladzie i samodzielnie. ▶ Pisanie różnymi przyborami dowolnych kształtów literopodobnych, cyfr i liter po śladzie oraz samodzielnie. ▶ Łączenie punktów zgodnie z kolejnością. ▶ Wyodrębnianie figur z tła. ▶ Wyznaczanie kierunku od – do wybranego przedmiotu, dyktanda graficzne. ▶ Określanie kierunków na kartce papieru.
9. czyta obrazy, wyodrębnia i nazywa ich elementy, nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie.	▶ Odczytywanie instrukcji obrazkowych, wskazówek, piktogramów i wykonywanie poleceń w nich zawartych. ▶ Samodzielne tworzenie instrukcji obrazkowych, schematów, notatek symbolicznych. ▶ Odczytywanie znaczenia niektórych znaków drogowych. ▶ Zabawy, gry i zadania kształtujące pojęcie symbolu graficznego: umowne znaczki rozpoznawcze, symbole pogodowe, symbole zadań według koncepcji planu daltonskiego. ▶ Symbole graficzne w zabawach terenowych, znaki drogowe. ▶ Rozpoznawanie i interpretowanie symboli (np. informacyjnych lub ostrzegawczych), lista dyżurów, kalendarz pogody, rebusy rysunkowe, napisy w zabawach tematycznych.
10. wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flagę, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowiach, legendach, bajkach, np. o smoku wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej.	▶ Symbole narodowe: godło Polski, hymn i barwy narodowe, stolica Polski – Warszawa. ▶ Najstarsze miasta Polski, najważniejsze legendy, zabytki i pamiątki kultury narodowej. ▶ Nazwa miejscowości. ▶ Pochodzenie nazwy miejscowości. ▶ Herb miejscowości i legenda z nim związana, historia miejscowości, miejsca pamięci narodowej. ▶ Najpiękniejsze miejsca w okolicy. ▶ Niektóre święta lokalne, państwowe, narodowe, międzynarodowe. ▶ Regionalna muzyka, instrumenty, pieśni, tańce, zwyczaje, kuchnia regionalna. ▶ Położenie Polski na mapie Europy – kraje sąsiednie. ▶ Poznanie niektórych zabytków kultury polskiej. ▶ Poznanie wytworów sztuki ludowej, tradycji i obrzędów ludowych, strojów regionalnych. ▶ Przynależność Polski do Unii Europejskiej. ▶ Poznanie niektórych państw należących do Unii Europejskiej.

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

	▶ Gry i zabawy dzieci z różnych krajów, różnorodność potraw, strojów, sposobów spędzania wolnego czasu, bogactwo języków. ▶ Promowanie idei pokoju i porozumienia między ludźmi. ▶ Wspieranie poszanowania wszystkich ludzi bez względu na wiek, płeć, narodowość, kolor skóry czy wyznanie.
11. wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych i zabawy, zagospodarowuje przestrzeń, nadając znaczenie umieszczonym w niej przedmiotom, określa ich położenie, liczbę, kształt, wielkość i ciężar, porównuje przedmioty w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę.	▶ Przeliczanie i porównywanie elementów, dobieranie przedmiotów z najbliższego otoczenia według wspólnej cechy lub kilku cech wspólnych (jedna, dwie i więcej cech jakościowych). ▶ Podejmowanie zabaw konstrukcyjnych i tematycznych w sali przedszkolnej, na placu zabaw, w lesie i na łące. ▶ Tworzenie kącików zainteresowań i kącików do zabaw tematycznych według własnego pomysłu. ▶ Ważenie i mierzenie długości i objętości płynów oraz porównywanie tych wielkości i ustalanie równoliczności. ▶ Sprawdzanie w czasie zabaw stałości ciężaru, objętości i długości, porównywanie wniosków. ▶ Wykonywanie doświadczeń badawczych związanych ze stałością masy, objętości i ciężaru (w zabawach swobodnych i dydaktycznych).
12. klasyfikuje przedmioty według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia, układu przedmioty w grupy, szeregi, rytmy, odtwarza układy przedmiotów i tworzy własne, nadając im znaczenie, rozróżnia podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt).	▶ Klasyfikowanie elementów i dobieranie przedmiotów według wspólnej cechy lub kilku cech wspólnych (jedna, dwie i więcej cech jakościowych). ▶ Wyodrębnianie obiektu spośród innych według określonego kryterium (co najmniej jednego). ▶ Tworzenie kryteriów klasyfikowania obiektów. ▶ Czynnościowe nauczanie matematyki zgodnie z koncepcją prof. E. Gruszczyk-Kolczyńskiej. ▶ Określanie przynależności przedmiotu do zbioru ze względu na daną cechę. ▶ Klasyfikowanie przedmiotów: zbiory obiektów konkretnych (owoców, warzyw, zabawek, kwiatów) i abstrakcyjnych (figur geometrycznych, liter) na podstawie jednej, dwóch i większej ilości cech jakościowych (wielkości, koloru, kształtu, funkcji). ▶ Tworzenie pojęć ogólnych. ▶ Działania na zbiorach: określanie zawierania się danych elementów w tym zbiorze (np. klocki – zabawki), podział zbioru na podzbiory według różnych cech jakościowych, określanie części wspólnej zbioru. ▶ Tworzenie klasyfikacji zgodnie z aktualnym poziomem rozwoju dziecka: podawanie nazw obiektów, dobieranie w pary i grupy, tworzenie łańcusczków, tworzenie kolekcji z kartą centralną i kolekcji bez karty centralnej (zbiór pojęć ogólnych). ▶ Tworzenie rytmów złożonych z różnych obiektów, ustalanie prawidłowości i kontynuowanie ich (dwa, trzy i więcej elementów), tłumaczenie rytmu z jednej reprezentacji na inną (obrazek na dźwięk, ruch na obrazek itp.), wskazywanie rytmów w utworach wierszowanych, kontynuowanie ich. ▶ Wielozmysłowe poznawanie niektórych figur płaskich (koła, trójkąta, kwadratu, prostokąta).
13. eksperymentuje, szacuje, przewiduje, dokonuje pomiaru długości przedmiotów, wykorzystując np. dłoń, stopę lub but.	▶ Badanie właściwości przedmiotów. ▶ Eksperymenty i zabawy badawcze wyjaśniające cechy przedmiotów, obiektów i mechanizmy zjawisk. ▶ Formułowanie prostych hipotez, sprawdzanie ich i wysuwanie wniosków. ▶ Mierzenie obiektów różnymi sposobami: stopa za stopą, krokami, miarką krawiecką, łokciem, sznurkiem, patykiem. ▶ Zasady zachowania bezpieczeństwa podczas eksperymentowania. ▶ Obserwacja naturalnych zjawisk przyrodniczych (np. parowania, skraplania wody) i wnioskowanie na ich podstawie. ▶ Korzystanie z instrukcji obrazkowej podczas eksperymentowania.

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

14. określa kierunki i ustala położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów; rozróżnia stronę lewą i prawą	▶ Orientacja w przestrzeni, wyznaczanie kierunków względem osi własnego ciała. ▶ Poznawanie schematu własnego ciała, wymienianie nazw części ciała, doświadczanie własnych ruchów i orientacja czuciowa (odczuwanie poszczególnych części twarzy i ciała). ▶ Podawanie nazw kierunków w przestrzeni według kierunku pionowego (<i>w górę, na dole, na, nad, pod, wysoko, nisko, wyżej, niżej, naprzeciwko</i>), poziomego (<i>do przodu, do tyłu, obok</i>) i według położenia swojego serca (<i>w prawo, w lewo</i>). ▶ Określanie przedmiotów znajdujących się w zasięgu ręki i w zasięgu wzroku. ▶ Zdolność do różnicowania i określania kierunków oraz położenia przedmiotów względem własnej osoby. ▶ Zdolność do różnicowania i określania kierunków oraz położenia przedmiotów w stosunku do drugiej osoby ▶ Ustalanie położenia jednych obiektów względem innych.
15. przelicza elementy zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności, posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi, rozpoznaje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10, eksperymentuje z tworzeniem kolejnych liczb, wykonuje dodawanie i odejmowanie w sytuacji użytkowej, liczy obiekty, odróżnia liczenie błędne od poprawnego.	▶ Porównywanie liczebności zbiorów metodą szacowania i za pomocą określeń: <i>dużo – mało, tyle samo, mniej, więcej, więcej o 1, mniej o 1</i> itp. ▶ Badanie liczebności zbiorów poprzez przeliczanie, ustawianie w pary, łączenie w pary (zbiory równoliczne i nierównoliczne). ▶ Odwzorowywanie zbiorów za pomocą liczmanów lub znaków graficznych, porządkowanie elementów według liczebności. ▶ Umiejętność liczenia w życiu codziennym (zabawy w sklep, bank, przyjęcie itp.). ▶ Wskazywanie, że ostatni liczebnik oznacza liczbę elementów w zbiorze. ▶ Posługiwanie się liczebnikami głównymi w zabawie. ▶ Posługiwanie się liczebnikami porządkowymi w zabawie. ▶ Dodawanie i odejmowanie liczb naturalnych na konkretach. ▶ Czytanie cyfr oznaczających liczby 0–10. ▶ Czytanie znaków +, –, =, <, >. ▶ Tworzenie z poznanych cyfr zapisów do opowiadań, historii, zadań z treścią. ▶ Zabawy doskonalące umiejętność przeliczania: dodawanie, odejmowanie. ▶ Przeliczanie i określanie liczebności na palcach, zbiorach zastępczych. ▶ Doliczanie i odliczanie, liczenie obiektów niewidocznych (np. dźwięków). ▶ Zabawy kształtujące umiejętność liczenia dwójkami, piątkami i dziesiątkami (wykorzystanie centymetra krawieckiego, kostek, domina, spinaczy). ▶ Rozwiązywanie prostych zadań matematycznych (opowiadania, zadania z treścią). ▶ Próby zapisu arytmetycznego do opowiadań i zadań z treścią.
16. posługuje się w zabawie i w trakcie wykonywania innych czynności pojęciami dotyczącymi następstwa czasu np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem, w tym nazwami pór roku, nazwami dni tygodnia i miesięcy.	▶ Następstwo czasu: dzień, noc, doba, dni tygodnia, miesiące, pory roku, lata. ▶ Posługiwanie się pojęciami: <i>poprzedni, następny, kolejny</i>. ▶ Posługiwanie się pojęciami: <i>wczoraj, dzisiaj, jutro</i>. ▶ Rytm dobowy: przemienność dnia i nocy. ▶ Cykliczność dni tygodnia i miesięcy oraz ich przemienność. ▶ Posługiwanie się nazwami związanymi z określaniem czasu w różnych relacjach (np. tydzień to 7 dni liczonych nie tylko od poniedziałku, ale również np. od wtorku). ▶ Rozpoznawanie dni tygodnia – również na podstawie skodyfikowanych kolorów (zgodnie z koncepcją planu daltońskiego).
17. rozpoznaje modele monet i banknotów o niskich nominałach, porządkuje je; rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym.	▶ Zapoznanie się z modelami monet i banknotów używanych w Polsce. ▶ Znaczenie pieniędzy jako środka płatniczego. ▶ Alternatywne formy płatności (np. karta płatnicza). ▶ Znaczenie pieniędzy w gospodarstwie domowym. ▶ Wykorzystywanie modeli monet i banknotów podczas zabaw tematycznych (np. w sklep, dom).

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

18. posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych, np. tęcza, deszcz, burza, opadanie liści z drzew, sezonowa wędrówka ptaków, kwitnienie drzew, zamarzanie wody, dotyczącymi życia zwierząt, roślin, ludzi w środowisku przyrodniczym, korzystania z dóbr przyrody, np. grzybów, owoców, ziół.

- ▶ Przyroda w mojej okolicy: las, pole, łąka, sad, jezioro, rzeka, ogród warzywny, park.
- ▶ Warunki życia w poszczególnych środowiskach.
- ▶ Przyroda o różnych porach roku, charakterystyczne cechy zmieniających się pór roku.
- ▶ Ptaki przylatujące do Polski, odlatujące z Polski i żyjące na stałe w naszym kraju.
- ▶ Zwierzęta hodowane przez człowieka i dziko żyjące.
- ▶ Zwierzęta domowe.
- ▶ Zwierzęta i rośliny występujące w innych krajach i innych strefach klimatycznych.
- ▶ Zwierzęta przebywające w schroniskach, rola opieki w schronisku.
- ▶ Proste doświadczenia badawcze i eksperymenty wykazujące zależności pomiędzy wzrostem rośliny a rodzajem gleby, jej wilgotnością, temperaturą powietrza i natężeniem światła.
- ▶ Wielozmysłowe poznawanie świata: zapachy, smaki, dźwięki, faktury i barwy występujące w przyrodzie.
- ▶ Zachowania i postawy wobec roślin i zwierząt, troska o środowisko, dostrzeganie piękna przyrody.
- ▶ Wybrane rośliny i zwierzęta chronione.
- ▶ Parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, pomniki przyrody.
- ▶ Ochrona środowiska (w miarę możliwości dzieci): oszczędzanie papieru, wody i prądu, segregacja śmieci, dokarmianie zwierząt zimą.
- ▶ Odnawialne (woda, gleba, słońce, wiatr) i nieodnawialne (węgiel kamienny i brunatny, ropa naftowa, gaz ziemny) zasoby przyrody.
- ▶ Odnawialne i naturalne źródła energii: biomasa, energia słoneczna, energia wody, energia wiatru.
- ▶ Niebezpieczeństwa związane z pożarami, suszami i powodzią.
- ▶ Odróżnianie składników pogody (temperatura powietrza, prędkość i kierunek wiatru, zachmurzenie, nasłonecznienie, opady atmosferyczne: deszcz, grad, śnieg, mżawka) i wymienianie ich nazw.
- ▶ Symbole pogodowe, mapa pogody, prognoza pogody, kalendarz pogody.
- ▶ Przyrządy pomiarowe (rodzaje termometrów, barometr, wiatromierz, deszczomierz).
- ▶ Zjawiska atmosferyczne (burza, trąba powietrzna, tęcza, śnieżyca, zamieć, szadź, mgła).
- ▶ Krążenie wody w przyrodzie, zamarzanie wody i topnienie lodu.
- ▶ Zasady bezpiecznego zachowania i odpowiedniego ubioru w czasie niekorzystnych warunków pogodowych.
- ▶ Wpływ pogody na zachowania roślin i zwierząt.
- ▶ Przysłowia o pogodzie.
- ▶ Przeprowadzanie prostych doświadczeń badawczych wyjaśniających zjawiska atmosferyczne (skraplanie wody, powstawanie deszczu, roztopianie lodu itp.).
- ▶ Prowadzenie prostych pomiarów w naturalnym środowisku (np. badanie kierunku i siły wiatru, mierzenie poziomu opadów).

19. podejmuje samodzielną aktywność poznawczą np. oglądanie książek, zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi, korzystanie z nowoczesnej technologii itd.

- ▶ Samodzielne przeprowadzanie zabaw badawczych i eksperymentów.
- ▶ Zachowywanie zasad bezpieczeństwa podczas wykonywania eksperymentów.
- ▶ Zachowywanie zasad bezpieczeństwa podczas korzystania z wyposażenia laboratorium.
- ▶ Korzystanie z instrukcji słownej i obrazkowej podczas eksperymentowania.
- ▶ Współpraca i współdziałanie w czasie eksperymentowania.
- ▶ Zachowanie zasad ostrożności podczas sprzątania (szkodliwe środki czystości, potłuczone szkło itp.).
- ▶ Samodzielne wyszukiwanie informacji w książkach, podręcznikach i internecie.
- ▶ Czerpanie z wiedzy kolegów i koleżanek.
- ▶ Dzielenie się swoją wiedzą z innymi.

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA

20. wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód.	▶ Praca zawodowa członków rodziny. ▶ Praca zawodowa osób z najbliższego otoczenia. ▶ Zawody związane z troską o bezpieczeństwo i zdrowie: strażak, policjant, lekarz, pielęgniarka. ▶ Atrybuty zawodów związanych z ochroną zdrowia i bezpieczeństwa. ▶ Podstawowe informacje dotyczące obowiązków zawodowych osób najbliższych. ▶ Preferencje zawodowe dzieci.
21. rozumie bardzo proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie; uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych; używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności; powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki w grupie; rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.	▶ Rozumienie prostych poleceń w języku obcym nowożytnym dotyczących codziennego funkcjonowania w przedszkolu (np. pozdrowienia, pożegnanie, czynności samoobsługowe, słowa używane w zabawie i określające czynności podejmowane przez dzieci). ▶ Posługiwanie się słowami i prostymi wyrażeniami dotyczącymi czynności podejmowanych w zabawie lub podczas pobytu w przedszkolu. ▶ Odtwarzanie prostych wierszy i piosenek, ilustrowanie ich treści ruchem. ▶ Słuchanie ze zrozumieniem prostych opowiadań i wierszy w języku obcym nowożytnym, wspieranych ilustracjami, ruchem i rekwizytami. ▶ Zapoznanie się ze słownictwem z następujących zakresów: pozdrowienia, pożegnanie, zwroty grzecznościowe; części ciała, kształty, kolory, liczebniki; ja i moja rodzina, mój dom; nazwy zabawek; zwierzęta domowe, wiejskie, w zoo; pogoda i pory roku; warzywa, owoce i potrawy; środki transportu; czasowniki określające ruch, częste czynności i umiejętności; przeciwieństwa, uczucia i upodobania, niektóre zawody; święta i uroczystości: Boże Narodzenie, Wielkanoc, Dzień Babci, Dzień Dziadka, Dzień Matki, Dzień Ojca²².
22. reaguje na proste polecenie w języku mniejszości narodowej lub etnicznej, używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie w zabawie i innych podejmowanych czynnościach: powtarza rymowanki i proste wierszyki, śpiewa piosenki; rozumie ogólny sens krótkich histo-	▶ Rozumienie prostych poleceń w języku mniejszości narodowej lub etnicznej dotyczących codziennego funkcjonowania w przedszkolu (np. pozdrowienia, pożegnanie, czynności samoobsługowe, słowa używane w zabawie i określające czynności podejmowane przez dzieci). ▶ Posługiwanie się słowami i prostymi wyrażeniami dotyczącymi czynności podejmowanych w zabawie lub podczas pobytu w przedszkolu. ▶ Odtwarzanie prostych wierszy i piosenek, ilustrowanie ich treści ruchem. ▶ Słuchanie ze zrozumieniem prostych opowiadań i wierszy w języku mniejszości narodowej lub etnicznej, wspieranych ilustracjami, ruchem i rekwizytami. ▶ Zapoznanie się ze słownictwem z następujących zakresów: ja, moja rodzina, moje zabawki, moje przedszkole; kolory, liczebniki, części ciała, ubiory, jedzenie; pory roku, pogoda; czynności określające ruch, czynności wykonywane regularnie; środki transportu, zawody; zwierzęta domowe i hodowlane; rzeczowniki pospolite, imiona; formy

²² Nauka języka obcego powinna odbywać się według specjalistycznego programu opracowanego przez osoby posiadające określone prawem kwalifikacje do nauczania języka obcego. Wymagania dotyczące kwalifikacji zawarte są w Rozporządzeniu MEN w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli z dnia 24 lipca 2020 r. (Dz.U. 2020 poz. 1289). Program taki powinien zawierać treści nauczania, cele ogólne i szczegółowe oraz metody i formy pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym. Wprowadzenie do nauki języka obcego powinno odbywać się naturalnie, więc nauczyciele grup przedszkolnych są zobowiązani do zaznajomienia z nim dzieci w czynnościach życia codziennego.

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU DZIECKA	ryjek opowiadanych lub czytanych wspieranych np. obrazkiem, rekwizytem, gestem; zna godło (symbol) swojej wspólnoty narodowej lub etnicznej.	językowe utrwalane w zdaniach, piosenkach, historyjkach i zabawach; przymiotniki określające kolor, kształt, stan emocjonalny, wielkość; sytuacje i funkcje komunikacyjne (przywitanie, pożegnanie); wydawanie i wykonywanie prostych poleceń²³. ▶ Posługiwanie się słowami i prostymi wyrażeniami dotyczącymi czynności podejmowanych w zabawie lub podczas pobytu w przedszkolu. ▶ Odtwarzanie prostych wierszy i piosenek, ilustrowanie ich treści ruchem. ▶ Słuchanie ze zrozumieniem prostych opowiadań i wierszy w języku regionalnym – kaszubskim, wspieranych ilustracjami, ruchem i rekwizytami. ▶ Zapoznanie się ze słownictwem z następujących zakresów: ja, moja rodzina, moje zabawki, moje przedszkole; kolory, liczebniki, części ciała, ubiory, jedzenie; pory roku, pogoda; czynności określające ruch, czynności wykonywane regularnie; środki transportu, zawody; zwierzęta domowe i hodowlane; rzeczowniki pospolite, imiona; formy językowe utrwalane w zdaniach, piosenkach, historyjkach i zabawach; przymiotniki określające kolor, kształt, stan emocjonalny, wielkość; sytuacje i funkcje komunikacyjne (przywitanie, pożegnanie); wydawanie i wykonywanie prostych poleceń²⁴.
---	---	--

²³ Język mniejszości narodowej i język mniejszości etnicznej jest wprowadzany zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego, stosownie do potrzeb określonej grupy przedszkolnej. Możliwe jest prowadzenie zajęć dydaktycznych wyłącznie w języku mniejszości etnicznej lub narodowej, prowadzenie zajęć w sposób charakterystyczny dla nauczania dwujęzycznego lub wyraźne rozdzielanie komunikacji w języku polskim i języku mniejszości etnicznej lub języku mniejszości narodowej. Nie ma konieczności prowadzenia dodatkowych zajęć, zgodnie ze specjalistycznym programem nauczania języka mniejszości narodowej i języka mniejszości etnicznej.

²⁴ Język regionalny – kaszubski jest wprowadzany zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego, stosownie do potrzeb określonej grupy przedszkolnej. Możliwe jest prowadzenie zajęć dydaktycznych wyłącznie w języku narodowym – kaszubskim, prowadzenie zajęć w sposób charakterystyczny dla nauczania dwujęzycznego lub wyraźne rozdzielanie komunikacji w języku polskim i języku narodowym – kaszubskim. Nie ma konieczności prowadzenia dodatkowych zajęć, zgodnie ze specjalistycznym programem nauczania języka narodowego – kaszubskiego w przedszkolu.

PRZYGOTOWANIE DO PODJĘCIA NAUKI CZYTANIA I PISANIA

Dzieci przygotowują się do rozpoczęcia nauki czytania i pisania właściwie od urodzenia. Etap poznawania i łączenia liter oraz odczytywania słów poprzedzają: nauka artykulacji głosek i sylab, wskazywanie obiektów palcem, nauka mówienia, kodowania i dekodowania informacji (np. znaków drogowych i symboli stosowanych w grach) oraz tworzenie pojęć ogólnych. W poniższym zestawieniu zawarto propozycje zabaw i ćwiczeń przygotowujących do podjęcia nauki czytania i pisania. Zastosowany w niej podział

na grupy wiekowe ma charakter umowny i odzwierciedla przede wszystkim stopniowalność i hierarchię nabywania umiejętności przez dzieci.

Warto zaznaczyć, że bardziej skomplikowane zagadnienia wynikają z poprzednich i nie należy oczekiwać realizacji zadań z kolejnego etapu rozwojowego, jeśli dzieci nie opanowały jeszcze umiejętności przypisanych do poprzedniego etapu. Przesłanką do wprowadzania zadań z wyższego etapu jest strefa najbliższego rozwoju dzieci, a nie ich wiek fizyczny. Należy również obserwować dzieci i na tej podstawie przydzielać im zadania o odpowiednim stopniu trudności.

KSZTAŁTOWANIE GOTOWOŚCI DO PODJĘCIA NAUKI CZYTANIA I PISANIA

PERCEPCJA WZROKOWA					
Lp.	Aspekt	3-latki	4-latki	5-latki	6-latki
1.	Koordynacja wzrokowo-ruchowa	- Wykonywanie czynności samoobsługowych: ubieranie się, rozbieranie, jedzenie, pomoc w nakrywaniu do stołu, mycie zębów. - Rzucanie i chwytywanie piłki. - Dobieranie do konturów figur takich samych kształtów i nakładanie ich na wzór (układanki geometryczne, dopasowanie np. liści do konturu). - Rysowanie linii po wyznaczonym szerokim torze. - Konstruowanie budowli. - Wycinanie nożyczkami po linii prostej. - Malowanie, rysowanie, stemplowanie różnymi technikami i na różnych powierzchniach.	- Wykonywanie czynności samoobsługowych: zapinanie guzików i suwaków, nakrywanie do stołu. - Rzucanie do celu. - Chodzenie po linii, po śladzie na podłodze. - Nawlekanie koralików. - Układanie wzorów: z koralików, klocków (dużych i małych), z patyczków, z tasienki, z wełny, materiałów naturalnych itp. - Wycinanie nożyczkami po linii łamanej i kole. - Wyrzucanie wzorów palcami z kartki. - Kolorowanie w określonym polu. - Obrysowywanie prostych figur geometrycznych.	- Wykonywanie czynności samoobsługowych: nakładanie jedzenia, nalewanie napoju. - Rzucanie do celu oburącz. - Łączenie punktów na kartce. - Układanie wzorów z elementów mozaiki geometrycznej (lub papierowych odpowiedników) – postaci ludzi i zwierząt. - Wycinanie nożyczkami skomplikowanych wzorów. - Pisanie wzorów literopodobnych i kształtów na różnych materiałach (z otwartymi i zasłoniętymi oczami). - Pisanie palcami liter na plecach dziecka / rodzica i odgadywanie ich.	- Wykonywanie czynności samoobsługowych: wiązanie butów na kokardkę. - Rzucanie i łapanie piłki oburącz i jedną ręką. - Wycinanie nożyczkami skomplikowanych wzorów, również bez szablonu. - Układanie z mozaiki geometrycznej np. podłogi, ogrodu, wzorów na tkaninie. - Obwodzenie palcem kształtów i liter na różnych materiałach (z otwartymi i zasłoniętymi oczami). - Pisanie liter poznanych podczas zabawy po śladzie i samodzielnie w powiększonej liniaturze. - Pisanie wyrazów według wzoru.
2.	Sprawność manualna i manipulacyjna	- Ugniatanie ciasta i innych mas rękoma oraz wykręcanie ciasteczek foremkami. - Zabawy foremkami w piaskownicy. - Zapinanie dużych guzików. - Odrysowywanie kształtów za pomocą szablonów. - Malowanie palcami, wacikami. - Szukanie drobnych przedmiotów w suchej kaszy, piasku, ryżu itp.	- Nawlekanie koralików. - Zapinanie spinaczy na różnych powierzchniach, łączenie ich ze sobą. - Zapinanie małych guzików, suwaków. - Rysowanie postaci, figur, zarówno na kartce, jak i na innych, sensorycznych powierzchniach. - Rysowanie po śladzie.	- Ugniatanie gruszek do nosa – przesuwanie lekkiego przedmiotu strumieniem powietrza powstającym przy naciskaniu. - Uzupełnianie niedokończonych obrazków. - Rysowanie i malowanie w różnych pozycjach, np. na kartce naklejonej na ścianie, na szybie, na podłodze.	- Nasładowanie kształtu liter za pomocą własnego ciała. - Kalkowanie. - Wyklejanie liter, słów różnymi fakturami, np. plasteliną, i obwozienie po nich palcem.

3.	Spostrzeganie figury i tła	- Wyszukiwanie dwóch-trzech różnic pomiędzy dwoma obrazkami. - Wyszukiwanie podobieństw pomiędzy obrazkami. - Wyszukiwanie określonych przedmiotów wśród wielu innych (konkrety i na kartce). - Dobieranie części obrazka do całości. - Wskazywanie przedmiotów na ilustracji po obejrzeniu oddzielonego obrazka.	- Wyszukiwanie czterech-pięciu różnic pomiędzy dwoma obrazkami. - Wyszukiwanie i określanie podobieństw i różnic pomiędzy obrazkami. - Dostrzeganie określonych figur na rysunku (np. wszystkich myszek).	- Wyszukiwanie pięciu-ośmiu różnic pomiędzy dwoma obrazkami. - Wyszukiwanie i określanie podobieństw i różnic pomiędzy obrazkami (według określonego klucza). - Wyodrębnianie rysunków nakładających się na siebie przedmiotów.	- Wyszukiwanie wielu różnic pomiędzy dwoma obrazkami. - Wyszukiwanie i określanie podobieństw i różnic pomiędzy obrazkami oraz wskazywanie klucza. - Dostrzeganie określonych liter wśród wielu innych. - Wyszukiwanie w tekście konkretnych liter, sylab i wyrazów.
4.	Statość spostrzegania	- Sortowanie przedmiotów według jednej cechy. - Wyszukiwanie takiej samej figury na obrazku (cień figury). - Dobieranie takich samych obrazków w pary.	- Sortowanie przedmiotów według dwóch-trzech cech. - Dostrzeganie takich samych liter, zapisanych tą samą czcionką, wśród innych (znajomość liter nie jest konieczna).	- Sortowanie przedmiotów i liter według ich cech. - Dostrzeganie takich samych liter - zapisanych różną czcionką, pod różnym kątem i o różnej wielkości - wśród innych.	- Sortowanie przedmiotów i liter według ich cech. - Dostrzeganie takich samych liter - zapisanych różną czcionką, pod różnym kątem i o różnej wielkości - wśród innych.
5.	Spostrzeganie położenia przedmiotów w przestrzeni	- Ćwiczenia rozwijające orientację w schemacie ciała. - Odtwarzanie i naśladowanie ułożenia ciała innych dzieci.	Odtwarzanie i naśladowanie ułożenia ciała ludzi na obrazku.	Rozróżnianie liter podobnych do siebie, ale odwróconych według osi symetrii (np. p-b, b-d, u-n), również bez znajomości wszystkich liter.	Rozróżnianie liter podobnych do siebie, ale odwróconych według osi symetrii (np. p-b, b-d, u-n), również bez znajomości wszystkich liter.
6.	Spostrzeganie stosunków przestrzennych	- Układanie klocków według wzoru. - Zapamiętywanie i odtwarzanie ciągu figur (rytmy). - Zabawy w rodzaju: „Co się zmieniło?”.	- Szukanie drogi w rysunkowych labiryntach. - Układanie puzzli, również puzzli 3D (przestrzennych).	Rysowanie na kartce zgodnie z instrukcją słowną (np. koło pomiędzy trójkątami).	- Zapamiętywanie i odtwarzanie ciągu liter (znajomość liter nie jest konieczna). - Zabawy w rodzaju: „Co się zmieniło?”, ale z wykorzystaniem liter.
7.	Pamięć wzrokowa	- Zapamiętywanie kolejności dwóch-trzech eksponowanych przedmiotów. - Odtwarzanie kolejności eksponowanych przedmiotów.	- Zapamiętywanie kolejności trzech-czterech eksponowanych przedmiotów. - Odtwarzanie kolejności eksponowanych przedmiotów.	- Zapamiętywanie kolejności eksponowanych przedmiotów (więcej niż czterech). - Odtwarzanie kolejności eksponowanych przedmiotów.	- Zapamiętywanie jak największej liczby przedmiotów widniejących na obrazku. - Rysowanie z pamięci zapamiętanych obrazków, wzorów i liter.

PERCEPCJA SŁUCHOWA					
Lp.	Aspekt	3-latki	4-latki	5-latki	6-latki
8.	Reagowanie na dźwięk; analiza i synteza słuchowa; rozpoznawanie, zapamiętywanie i różnicowanie dźwięków	▶ Stuchanie odgłosów z życia codziennego. ▶ Stuchanie dźwięków wydawanych przez różne przedmioty. ▶ Zatrzymywanie ruchu na sygnał werbalny lub niewerbalny. ▶ Lokalizowanie źródła dźwięku w przestrzeni. ▶ Identyfikowanie i różnicowanie nowych wyrażań dźwiękonaśladowczych. ▶ Identyfikowanie i różnicowanie nowych słów. ▶ Rozumienie prostych wypowiedzi. ▶ Odtwarzanie usłyszanego rytmu. ▶ Wyodrębnianie sylab w krótkich (dwusylabowych) wyrazach. ▶ Synteza sylabowa wyrazów. ▶ Uzupełnianie brakującej końcowej sylaby w dwusylabowych wyrazach.	▶ Rozpoznawanie dźwięków. ▶ Różnicowanie dźwięków ze względu na długość: krótki – długi, dynamikę: głośno – cicho, tempo: szybko – wolne, częstotliwość: wysoko – nisko. ▶ Identyfikowanie i różnicowanie nowych słów. ▶ Rozumienie dłuższych wypowiedzi. ▶ Identyfikowanie i różnicowanie melodii i słów piosenek. ▶ Powtarzanie melodii. ▶ Identyfikowanie i rozróżnianie dźwięków niewerbalnych. ▶ Różnicowanie głosek opozycyjnych w sylabach. ▶ Odtwarzanie usłyszanego rytmu. ▶ Wyodrębnianie sylab w dłuższych wyrazach (co najmniej trzysylabowych). ▶ Przypominanie przedstawionych zdarzeń. ▶ Synteza sylabowa wyrazów. ▶ Uzupełnianie brakującej końcowej sylaby w trzysylabowych wyrazach. ▶ Wyodrębnianie pierwszej i ostatniej sylaby w wyrazie.	▶ Różnicowanie dźwięków ze względu na intonację: pytanie, wykrzyknienie. ▶ Odtwarzanie rytmu dźwiękowego na podstawie rytmu obrazkowego i odwrotnie. ▶ Wyodrębnianie wyrazów w zdaniu. ▶ Rozpoznawanie i wyodrębnianie głosek w nagłosie i wygłosie prostych fonetycznie słów. ▶ Gry językowe: tworzenie nowych czasowników, rzeczowników i przymiotników. ▶ Wskazywanie rymów. ▶ Samodzielne próby wymyślenia rymujących się słów. ▶ Uzupełnianie brakującej pierwszej sylaby w wyrazie. ▶ Wyróżnianie głosek w wygłosie. ▶ Wyróżnianie głosek w nagłosie.	▶ Odtwarzanie usłyszanego rytmu i zamienianie go np. na rytm obrazkowy. ▶ Przeliczanie słów w zdaniu. ▶ Rozpoznawanie i wyodrębnianie głosek w słowach o prostej budowie fonetycznej. ▶ Tworzenie gier językowych. ▶ Tworzenie rymów, dobieranie rymów do określonych słów. ▶ Różnicowanie głosek w słowach o podobnym brzmieniu. ▶ Tworzenie ciągów rymowanych słów do słowa podanego przez nauczyciela. ▶ Uzupełnianie brakującej sylaby w wyrazie. ▶ Analiza i synteza głosek w słowach. ▶ Gry językowe, onomatopieczne.
9.	Stuchanie melodii mowy	▶ Stuchanie wypowiedzi nauczyciela. ▶ Stuchanie i rozpoznawanie wyrażań dźwiękonaśladowczych. ▶ Stuchanie krótkich tekstów pisanych (wierszy i krótkich opowiadań) wspierane przez obraz.	▶ Stuchanie samogłosek, sylab i słów wypowiedzianych przez nauczyciela melodyjnymi frazami. ▶ Stuchanie opowiadań. ▶ Stuchanie czytanych bajek i baśni.	▶ Uważne słuchanie dłuższych wypowiedzi innych dzieci.	▶ Różnicowanie prozodii: „kto mówi?”, „jak mówi?”. ▶ Różnicowanie emocji w głosie.

10.	Rozumienie znaczenia wypowiedzi słownych (w tym wypowiedzi emocjonalnych)	▶ Rozumienie prostych poleceń słownych. ▶ Rozumienie poleceń słownych popartych gestem. ▶ Wykonywanie prostych zadań zgodnie z instrukcją słowną.	▶ Odgadywanie znaczenia intonacji. ▶ Rozumienie złożonych poleceń słownych. ▶ Rozumienie pytań. ▶ Tworzenie dłuższych wypowiedzi w reakcji na pytania, prośby, polecenia.	▶ Wykonywanie złożonych zadań zgodnie z instrukcją słowną.	▶ Rozumienie sensu niektórych przysłów, związków frazeologicznych i przeniósni.
WZMACNIANIE MOTYWACJI DO PODEJMOWANIA WYSIŁKU ZWIĄZANEGO Z ROZPOCZĘCIEM NAUKI CZYTANIA I PISANIA					
Lp.	Aspekt	W tym obszarze nie zastosowano podziału ze względu na wiek (etapy rozwoju) dzieci, gdyż wszystkie te umiejętności warto ćwiczyć w każdej grupie wiekowej i rozwojowej, oczywiście dopasowując poziom trudności zadań do możliwości psychofizycznych dzieci.			
11.	Motywacja wewnętrzna	▶ Ćwiczenie poczucia obowiązku (np. codzienne sprzątanie zabawek po skończonej zabawie, rozkładanie sztućców przed posiłkiem). ▶ Doprowadzanie do końca rozpoczętej pracy lub zabawy (nawet jeśli podzielono ją na etapy). ▶ Ćwiczenie zdolności do podporządkowywania się wymaganiom i uczestniczenia w grupie rówieśniczej, zasady grupowe. ▶ Przeprowadzanie rozmów o emocjach. ▶ Codzienne wspólne czytanie bajek, opowiadanie o uczuciach bohaterów. ▶ Gry planszowe dostosowane do wieku dzieci (ćwiczenie reagowania na przegraną / wygraną).			
WPROWADZANIE ELEMENTÓW NAUKI CZYTANIA NA MATERIALE LITEROWYM					
Lp.	Aspekt	3-latki	4-latki	5-latki	6-latki
12.	Symbole	▶ Identyfikowanie różnorodnych znaków i symboli graficznych. ▶ Porównywanie znaków i symboli graficznych. ▶ Różnicowanie znaków i symboli graficznych. ▶ Rozumienie znaczeń słów, znaków i symboli. ▶ Analiza i synteza sylabowa dwusylabowych wyrazów. ▶ Globalne czytanie własnego imienia. ▶ Odczytywanie prostych instrukcji obrazkowych dotyczących czynności życia codziennego.	▶ Odzorowywanie znaków i symboli. ▶ Analiza i synteza sylabowa dłuższych wyrazów. ▶ Tworzenie i wyszukiwanie rymów. ▶ Różnicowanie podobnych fonemów. ▶ Zabawy logotomami. ▶ Globalne czytanie imion (własnego i dzieci z grupy) oraz prostych podpisów (np. zabawek w sali). ▶ Odczytywanie instrukcji obrazkowych (np. dotyczących wykonywania pracy plastycznej).	▶ Rozumienie poleceń obrazkowych i słowno-obrazkowych. ▶ Identyfikowanie niektórych liter drukowanych wielkich i małych oraz wymienianie ich nazw. ▶ Różnicowanie liter wielkich, małych, podobnych do siebie. ▶ Wyróżnianie określonych liter wśród innych liter i/lub symboli i tła. ▶ Identyfikowanie, wskazywanie i czytanie określonych sylab, podawanie ich nazw. ▶ Tworzenie łańcuchów sylabowo-obrazkowych. ▶ Rebusy sylabowe i sylabowo-obrazkowe. ▶ Podpisywanie się imieniem. ▶ Tworzenie prostych instrukcji obrazkowych i korzystanie z nich.	▶ Stopniowe rozpoznawanie wszystkich małych i wielkich liter drukowanych z podstawowego alfabetu, poznanych podczas zabawy. ▶ Różnicowanie liter drukowanych, dobieranie ich w pary małe – wielkie.

WŁAŚCIWA NAUKA CZYTANIA					
Dziecko, które rozpoczyna naukę w szkole podstawowej nie musi jeszcze umieć czytać. Ma rozpoznawać niektóre litery i wyrazy, którymi jest zainteresowane. Poniższe zestawienie zaproponowano dla tych nauczycieli, którzy będą mieli w swoich grupach dzieci szczególnie zainteresowane nauką czytania, dzieci zdolne, dla których właściwa nauka czytania znajduje się w strefie najbliższego rozwoju.					
Lp.	Aspekt	3-latki	4-latki	5-latki	6-latki
13.	Czytanie	▶ Czytanie globalne swojego imienia oraz imion koleżanek i kolegów.	▶ Czytanie globalne niektórych wyrazów i sylab.	▶ Czytanie globalne niektórych wyrazów i sylab. ▶ Czytanie określonych sylab tworzących wyrazy według zasady stopniowania trudności (otwarte jednosylabowe, otwarte wielosylabowe itd.). ▶ Czytanie łańcuchów sylabowo-obrazkowych.	▶ Wprowadzanie liter zgodnie z zainteresowaniami dzieci: – pokaz nowej litery; – poznanie wyrazu, w którym znajduje się nowa litera; – połączenie zapisu graficznego z obrazkiem; – dokonanie analizy i syntezy słuchowej danego wyrazu podstawowego; – wyodrębnienie nowej litery i określenie jej miejsca w wyrazie. ▶ Identyfikacja nowej litery poza wyrazem (małej i wielkiej). ▶ Określanie kształtu litery, porównywanie jej do znanych przedmiotów lub wcześniej poznanych liter. ▶ Wskazywanie nowej litery wśród innych liter. ▶ Wyszukiwanie wyrazów, w których znajduje się nowa litera. ▶ Czytanie wyrazów, w których nowa litera występuje obok innych, wcześniej już poznanych. ▶ Czytanie łańcuchów sylabowo-obrazkowych, zapisywanie rozwiązań w znany dzieciom sposób. ▶ Układanie wyrazów z sylab, a następnie z liter. ▶ Czytanie wyrazów metodą sylabową i analityczno-syntetyczną. ▶ Czytanie prostych zdań i tekstów.

WSPOMAGANIE ROZWOJU OPERACJI UMYŚLOWYCH

Podstawą konstruowania w umyśle pojęć matematycznych są osobiste doświadczenia dzieci. Aby zrozumieć prawidłowości rządzące światem matematyki, dziecko powinno przeprowadzić wiele eksperymentów, uczestniczyć w zabawach oraz samodzielnie wnioskować na podstawie własnych doświadczeń. Bez doświadczania zmian (np. elementów w zbiorze, wielkości, kształtu) w praktyce dziecko będzie jedynie bezrefleksyjnie podawać informacje przekazane przez dorosłych. Bardzo ważnym mechanizmem, o który powinien zadbać nauczyciel, jest zatem przygotowanie dziecka do przejścia z przedoperacyjnego do operacyjnego poziomu myślenia. To proces długotrwały, który u każdego dziecka przebiega nieco inaczej.

Program „Dobry pomysł!” został oparty na koncepcji rozwoju dziecka J. Piageta, który wyróżnił cztery stadia rozwoju umysłowego²⁵:

1. Etap sensoryczno-motoryczny

– właściwy dla dzieci od narodzin do ok. 2. roku życia. W tym okresie dziecko reaguje na bodźce, a jego życie opiera się na powiązaniu zdolności percepcyjnych z motorycznymi. W umyśle dziecka istnieją tylko praktyczne pojęcia, np. wiedza o tym, co jeść, jak podnieść zabawkę lub jak zwrócić na siebie uwagę bliskich. Przez cały ten okres dziecko stopniowo dokonuje uogólnienia wydarzeń w swoim otoczeniu i tworzy własną wizję tego, jak działa świat. Zaczyna rozumieć, że przedmioty istnieją jako odrębne od niego obiekty. Przed rozwinięciem tego wyobrażenia wszystko, czego dziecko nie widzi, nie słyszy ani nie dotyka, po prostu dla niego nie istnieje. Koniec tego etapu charakteryzuje się pojawieniem się umiejętności mówienia i oznacza głęboką zmianę zdolności poznawczych dziecka.

2. Etap myślenia konkretno-wyobrażeniowego (przedoperacyjnego)

– kształtuje się najczęściej w okresie od 2. do 7. roku życia. Charakteryzuje je egocentryzm, ponieważ myślenie dziecka jest wówczas całkowicie skoncentrowane na sobie. Na tym etapie dziecko nie jest w stanie odróżnić rzeczy fizycznych od psychicznych oraz obiektywnych od subiektywnych. Własne – subiektywne – doświadczenie jest dla dziecka obiektywną rzeczywistością, która istnieje w taki sam sposób dla wszystkich ludzi. Od ok. 4. roku życia dziecko zaczyna stopniowo tracić ową egocentryczność i rozwijać teorię umysłu. Trzylatek zawsze stwierdzi, że 4 duże koła to więcej niż 15 małych. Odbiera to w ten sposób, ponieważ zajmują więcej miejsca na stole. Nie zwraca uwagi na stałość liczby (centracja), gdyż jeszcze jej nie rozumie.

3. Etap operacji konkretnych

– dotyczy dzieci od 7. do 11.–12. roku życia. W tym okresie dziecko nie ufa już w pełni swoim zmysłom. Ważnym aspektem rozumowania jest to, że dziecko jest w stanie wykonywać operacje umysłowe (np. dodawanie obiektów), wizualizując je, bez konieczności wykonywania ich na konkretach. Do wejścia w ten etap należy przygotować dzieci podczas edukacji przedszkolnej.

4. Etap operacji formalnych

– ostatnie stadium rozwoju, w którym dziecko osiąga dojrzałość na poziomie poznawczym. Dotyczy dzieci powyżej 12. roku życia, młodzieży i osób dorosłych. Charakteryzuje się zdolnością myślenia naukowego. Dziecko jest w stanie wówczas myśleć nie tylko o obiektach rzeczywistych, ale także o pojęciach abstrakcyjnych i wydarzeniach hipotetycznych.

Wiek rozwojowy dzieci stanowi klucz podziału treści w poniższej tabeli. Każde dziecko rozwija się we własnym tempie, a obserwacje nauczyciela poczynione podczas zabaw wspomagających rozwój umysłowy pozwalają na przeprowadzenie diagnozy w tym zakresie. Warto pamiętać, że podczas zabaw matematycznych dziecko zawsze znajduje się na właściwym dla siebie poziomie rozwoju umysłowego i w ten sposób rozwiązuje zadania. Nie można zatem mówić o prawidłowych lub nieprawidłowych odpowiedziach, ale o pewnym etapie rozwoju charakterystycznym dla dzieci w określonym wieku rozwojowym.

²⁵ Za: Piaget, J. (2005). *Mowa i myślenie dziecka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

WSPOMAGANIE ROZWOJU OPERACJI UMYSŁOWYCH

Lp.	Treści	3-latki	4-latki	5-latki	6-latki
1.	Orientacja w schemacie ciała	- Wskazywanie u siebie niektórych części ciała (np. głowa, brzuch, nogi, ręce, oczy, uszy, usta, palce) i wymienianie ich nazw. - Rysowanie postaci ludzkiej na poziomie pomiędzy barkami a głowonogami²⁶.	- Wskazywanie u siebie i innych części ciała (np. brwi, rzęsy, łokcie, kolana) i wymienianie ich nazw. - Rysowanie postaci ludzkiej na poziomie pomiędzy głowonogami a tzw. schematem uproszczonym²⁷.	- Odróżnianie lewej i prawej strony ciała (nie tylko ręki) z perspektywy własnej osoby; podawanie nazwy strony. - Rysowanie postaci ludzkiej na poziomie tzw. schematu uproszczonego lub schematu wzbożonego²⁸.	- Odróżnianie lewej i prawej strony ciała (nie tylko ręki) z perspektywy drugiej osoby; podawanie nazwy strony. - Rysowanie postaci ludzkiej na poziomie tzw. schematu wzbożonego²⁹.
2.	Orientacja w przestrzeni	- Wymienianie nazw stosunków przestrzennych, używanie przyimków: <i>pod, nad, obok, przed, za</i> oraz <i>na górze, na dole</i> itp. - Proste labirynty jako zabawy ruchowe z instrukcją, np. <i>Przejdź dwa kroki do przodu</i> (jedno polecenie jednocześnie).	Chodzenie pod dyktando zgodnie z prostą instrukcją słowną, szukanie zabawek zgodnie z instrukcją (np. <i>dwa kroki do przodu, jeden podskok do tyłu</i>), labirynty ruchowe.	- Tworzenie instrukcji słownej w dyktandzie ruchowym dla kolegów, szukanie zabawek zgodnie z instrukcją (np. <i>dwa kroki do przodu, jeden podskok do tyłu</i>). - Korzystanie z określeń: <i>po prawej stronie, po twojej lewej stronie</i>. - Podjmowanie prób odczytywania map i planów.	- Odczytywanie map i planów, tworzenie map i planów, dyktando graficzne, labirynty ruchowe z perspektywy drugiej osoby (strona prawa / lewa). - Orientacja na kartce papieru (górze–dół, strona prawa–strona lewa, prawy górny róg itd.). - Rysowanie na kartce wzorów zgodnie z instrukcją słowną. - Tworzenie instrukcji słownej do rysowania wzorów na kartce papieru.
3.	Rytmy i organizacja czasu	Odtwarzanie i kontynuowanie rytmów 2-elementowych (słuchowych, ruchowych, wzrokowych) – przede wszystkim na konkretach, rytm pór roku; podawanie nazw rytmów.	- Odtwarzanie i kontynuowanie rytmów 3–4-elementowych (słuchowych, ruchowych, wzrokowych); podawanie nazw rytmów. - Zmiana odtwarzania rytmu (np. ułożonego z obrazków na rytm odtwarzany ruchowo – zamiana obrazków przedstawiających koło, trójkąt, koło, trójkąt itd. na klaśnij, tupnij, klaśnij, tupnij itd.). - Rytmy w otoczeniu (np. plan dnia, rytm dnia i nocy).	- Odtwarzanie i kontynuowanie rytmów wieloelementowych (słuchowych, ruchowych, wzrokowych, mieszanych); podawanie nazw rytmów. - Zmiana jednego rodzaju rytmu na inny (np. obrazkowego na obrazkowo-ruchowy). - Dostrzeganie rytmów w otoczeniu, np. muzycznych (refren – zwrotka); rytm miesięcy.	Odtwarzanie i kontynuowanie rytmów wieloelementowych stworzonych z liter i prostych wyrazów; podawanie nazw rytmów.

²⁶ Szuman, S. (1990). *Sztuka dziecka*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.²⁷ Szuman, S. (1990). *Sztuka dziecka*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.²⁸ Szuman, S. (1990). *Sztuka dziecka*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.²⁹ Szuman, S. (1990). *Sztuka dziecka*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

4.	Przyczyna i skutek	- Opowiadania ilustrowane, historyjki obrazkowe (2–3 obrazki wcześniej – później). - Składanie obrazków z 3–4 części, wykonywanie zadań typu: „Co było dalej?”, „Co było wcześniej?”.	- Układanie historyjek obrazkowych 3–4-elementowych. - Dostrzeganie zmian odwracalnych i nieodwracalnych w najbliższym otoczeniu, np. ta-lerz się zbił, woda się wylała (I to jest nieodwracalne), ale z ulepio-nej z plasteliny kulki można zrobić wałeczek, a zniszczoną wieżę z klocków można odbudować.	- Układanie historyjek obrazko-wych 4–5-elementowych. - Zmiany odwracalne i nieodwra-calne w otoczeniu i przyrodzie (eksperymenty). - Używanie zwrotów <i>wcześniej, później, następnie, teraz</i> itp. - Interpretacja treści historyjek obrazkowych.	- Układanie historyjek obraz-kowych 5–6-elementowych i dłuższych. - Tworzenie historyjek z określe-niami następstwa czasu. - Zmiany odwracalne i nieodwra-calne w otoczeniu i przyrodzie (eksperymenty). - Opowiadania ilustrowane, two-rzenie historyjek z określeniami następstwa czasu.
5.	Przeliczanie obiektów	- Używanie liczebników głównych (niekoniecznie w odpowiedniej kolejności). - Przeliczanie na konkretach w zakresie 1–5.	- Używanie liczebników głównych i porządkowych, przeliczanie powyżej 10 (tylko tyle, ile dzieci potrafią). - Wprowadzanie rytmu dziesiąt-kowego. - Uzupełnianie brakującego liczeb-nika (np. pomiędzy 3 a 5). - Rozpoznawanie niektórych cyfr.	- Przeliczanie w rytmie dziesiąt-kowym. - Aspekt kardynalny, porządkowy, miarowy i symboliczny liczby. - Przeliczanie sylwet, zapisywanie ich reprezentacji za pomocą cyfr.	
6.	Dodawanie i odejmowanie; rozdawa-nie po kilka elementów	- Zabawy typu: „Rozdaj po tyle samo” lub „Czy wystarczy dla wszystkich” (również podczas czynności samoobsługowych, np. „Rozdaj wszystkim po jednej łyżce do zupy”). - Próby ustalania, że jedna liczba odpowiada jednemu obiektowi.	Zabawy w rozdawanie – „ktoś dostał mniej, więcej, wszyscy do-stali tyle samo”; zabawy w sklep, bank itp.	- Opowieści ilustrowane zawiera-jące dodawanie i odejmowanie co najmniej w zakresie 10; układanie sylwet jako reprezentacji tych opowiadań. - Układanie zapisu (niekoniecznie zapisywanie cyfr, ale układanie kartoników z cyframi).	- Zapisywanie prostych działań arytmetycznych lub układanie sylwet. - Opowiadania jako zadania z treścią.
7.	Klasyfikacja	- Podawanie nazw obrazków. - Dobieranie takich samych obraz-ków w pary.	- Dobieranie obrazków w pary funkcyjne (np. stolarz i młotek). - Próby układania tzw. łańcusków, czyli zbiorów obrazków, które tworzą pewną historię, z zacho-waniem związków przyczynowo-skutkowych.	- Układanie tzw. łańcusków, czyli zbiorów obrazków, z zachowa-niem związków przyczyno-wo-skutkowych (czasem mogą tworzyć historyjkę). - Układanie kolekcji obrazków z kartą centralną – obrazki two-rzące zbiory ogólne (np. ubrania) układa się wokół karty, która je łączy (np. szafa).	- Układanie kolekcji, czyli obraz-ków tworzących zbiory ogólne (np. kwiaty, owady, narzędzia). - Próby określenia tych zbiorów pojęciami ogólnymi.

Lp.	Treści	3-latki	4-latki	5-latki	6-latki
8.	Stałość elementów w zbiorze; równoliczność zbiorów; aspekt kardynalny liczby	▶ Porównywanie wielkości zbiorów. ▶ Szacowanie, czy w zbiorze znajduje się mniej, więcej czy tyle samo elementów.	▶ Wykonywanie ćwiczeń pokazujących, że podczas przeliczania obiektów ostatni liczebnik główny oznacza liczbę elementów w zbiorze. ▶ Liczenie od lewej do prawej i odwrotnie. ▶ Udzielanie odpowiedzi na pytanie, czy kolejność liczenia elementów w zbiorze wpływa na uzyskany wynik.	▶ Przeliczanie elementów w zbiorach o różnej liczebności. ▶ Porównywanie liczebności zbiorów (najpierw takie same, a następnie różne elementy w obu zbiorach).	▶ Wprowadzanie pojęć <i>mniej</i>, <i>więcej</i>, <i>tyle samo</i> w odniesieniu do liczebności zbiorów. ▶ Fakultatywne wprowadzanie znaków „<”, „>” i „=”, używanie ich podczas działań na sylwetkach, a następnie na liczbach³⁰.
9.	Numerowanie, ustawianie w kolejności; aspekt porządkowy liczby		▶ Wprowadzanie liczebników porządkowych, przede wszystkim w ruchu (numerowanie i liczenie schodów, liczenie dzieci w czasie zabawy w pociąg itp.).	▶ Zabawy pomagające utrwalić znajomość aspektu porządkowego oraz wymagające wskazania brakującego elementu (np. za trzecim elementem, ale przed piątym).	▶ Próby zilustrowania za pomocą obrazków, ikon lub cyfr aspektu porządkowego liczby (np. wpisywanie brakujących cyfr, zaznaczanie piątej postaci).
10.	Długość – mierzenie i stałość długości			▶ Mierzenie odległości w sali i w terenie krokami (stopa za stopą), dłonią, patykiem itp. ▶ Próby pokazania stałości długości (ćwiczenia ze zmianą kształtu pasków papieru, drucików itp.).	▶ Utrwalanie znajomości stałości długości za pomocą ćwiczeń zmieniających kształt pasków papieru, wstążek itp. ▶ Próby mierzenia długości linijką, centymetrem krawieckim itp.
11.	Intuicje geometryczne	▶ Wprowadzanie niektórych figur geometrycznych – podawanie ich nazw (koło, trójkąt, kwadrat, prostokąt). ▶ Rysowanie koła na różnych fakturach. ▶ Rozpoznawanie sensoryczne kształtów geometrycznych.	▶ Odróżnianie i klasyfikowanie figur, zabawy w układanie mozaiki i obrazków z figur geometrycznych, odtwarzanie wzorów z figur geometrycznych. ▶ Rysowanie kwadratu i trójkąta na różnych fakturach.	▶ Poznanie własności koła, trójkąta, kwadratu i prostokąta; zabawy w przestrzeni; konstruowanie figur z pasków papieru, wstążek, gumek itp. ▶ Rysowanie figur geometrycznych na różnych fakturach i na kartce papieru.	▶ Układanie mozaiki geometrycznej, np. ogrodu, podłogi.

³⁰ Podstawa programowa wychowania przedszkolnego nie wskazuje na konieczność wprowadzania znaków „<”, „>”, „=”, w przedszkolu, jednak warto to zrobić, jeśli dzieci są na to gotowe.

12.	Gry kształtujące odporność emocjonalną	▶ Rozgrywanie w grupie prostych gier typu memory czy domino obrazkowe. ▶ Udział w grach i zabawach zespołowych.	▶ Rozgrywanie prostych gier typu memory czy domino obrazkowe w parach i małych zespołach.	▶ Tworzenie i rozgrywanie gier-ścigank do opowiadania. ▶ Przechodzenie od gier rozgrywanych z całą grupą w ruchu do gier planszowych rozgrywanych w parach.	▶ Wprowadzanie do gier trudniejszych zasad, nowych elementów i szczególnych pól. ▶ Rozgrywanie gier w parach i małych grupach.
13.	Płynny – mierzenie i stałość objętości	▶ Przeprowadzanie doświadczeń z przelewaniem, nalewaniem i odlewaniem płynów.	▶ Rozlewanie konkretnej ilości płynów do naczyń.	▶ Rozlewanie płynów do naczyń w równych, określonych częściach.	▶ Przeprowadzanie doświadczeń na stałość objętości, sposoby jej pomiaru. ▶ Wykonywanie wielu samodzielnych doświadczeń związanych z przelewaniem płynu do różnych naczyń.
14.	Waga i ważenie	▶ Porównywanie ciężaru przedmiotów bez użycia wagi.	▶ Postugiwanie się określeniami ciężki i lekki bez pomiaru ciężaru.	▶ Postugiwanie się określeniami cięższy i lżejszy bez pomiaru ciężaru.	▶ Wprowadzenie pojęcia stałości masy: sposoby ważenia, konstruowanie wagi. ▶ Wykonywanie wielu doświadczeń związanych z porównywaniem ciężaru (w sali, na placu zabaw, w ogrodzie, lesie).
15.	Zadania z treścią – opowiadania ilustrowane, zapisywanie zadań	▶ Układanie sylwet zgodnie z treścią prostego opowiadania.	▶ Tworzenie łańcusków klasyfikacji, opowiadań i historyjek.	▶ Układanie sylwet ilustrujących treść opowiadania zawierającego zagadnienia matematyczne.	▶ Układanie cyfr ilustrujących treść opowiadania zawierającego zagadnienia matematyczne. ▶ Próby zapisu działań arytmetycznych z treści opowiadania zawierającego zagadnienia matematyczne.

CZYM SĄ SPOSOBY OSIĄGANIA CELÓW?

Metody pracy z dziećmi to celowo, powtarzalnie i systematycznie stosowane sposoby działania, które umożliwiają realizację założonych celów dydaktycznych i wychowawczych. Pozwalają na przyswojenie wiedzy, opanowanie umiejętności posługiwania się nią w praktyce, a także rozwijanie zdolności i zainteresowań przedszkolaków. Wybór sposobów osiągnięcia celów edukacyjnych jest niezwykle złożoną kwestią. Zestaw przyjętych metod powinien być bowiem spójny nie tylko z koncepcją podmiotowości dziecka w procesie edukacji, ale również spójny wewnętrznie. Oznacza to, że założenia poszczególnych metod muszą być ze sobą zgodne. W skrajnym przypadku, czyli tzw. pruskim modelu edukacji z dominującą rolą wykładu, nauczyciel nie będzie miał możliwości wprowadzenia żadnych elementów planu daltońskiego, który zakłada samodzielność i odpowiedzialność dzieci.

Obecnie nauczyciele – nie tylko wychowania przedszkolnego – starają się sprostać wielu wyzwaniom, a więc poradzić sobie z indywidualnymi różnicami pomiędzy dziećmi, z integracją dzieci z niepełnosprawnościami, poświęcić należytą uwagę uczniom zdolnym oraz łączyć kolejne etapy edukacyjne w taki sposób, aby wspierać rozwój dzieci. Doświadczenie edukacji zdalnej wyraźnie pokazało, jak ważna jest umiejętność samodzielnej nauki. Frontalny system nauczania, czyli wszyscy razem, ten sam temat, w tym samym czasie, nie okazał się wystarczająco skuteczny. Stało się jasne, że proces edukacyjny powinien być zorganizowany z uwzględnieniem faktu, że dzieci różnią się między sobą. Program „Dobry pomysł!” zakłada więc zindywidualizowane podejście do dziecka.

Kolejnym ważnym elementem, który należy wziąć pod uwagę, planując pracę z dziećmi w przedszkolu, jest wartość zabawy. Zabawa to aktywność, która w pełni zajmuje dziecko, nie dzieje się „przy okazji” lub z braku innych propozycji. W zabawie dziecko kształtuje podstawowe i złożone umiejętności społeczne, odporność i wrażliwość

emocjonalną, rozwija się i uczy. W odpowiednio zorganizowanej zabawie dziecko ma szansę zrealizować założenia wszystkich obszarów podstawy programowej. Ważne zatem, aby proponowane dzieciom aktywności zawierały elementy zabawy, metod aktywizujących i pozwalały na samodzielne dochodzenie do wiedzy. Odrębną kwestią jest czas potrzebny na rozwijanie zabawy swobodnej – równie ważnej jak ta kierowana przez nauczyciela.

PROPOZYCJE METOD I SPOSOBÓW REALIZACJI PROGRAMU

1. Zabawy rozwijające obszar społeczno-emocjonalny

Umiejętności społeczne umożliwiają prawidłowe funkcjonowanie dziecka w sferze interpersonalnej. Ich rozwój wpisany jest w naturę człowieka i przy prawidłowych warunkach życia oraz stymulacji i odpowiedzi ze strony otoczenia przebiega w sposób naturalny. Z uwagi na znaczenie kompetencji społecznych warto wspólnie z dziećmi utrzymywać nabyte umiejętności. Rozwijanie umiejętności społecznych przedszkolaków ułatwia im nawiązywanie wartościowych kontaktów z innymi ludźmi i daje podstawę do bezpiecznego funkcjonowania w środowisku rówieśniczym. Do rozwoju umiejętności społecznych niezbędny jest drugi człowiek. Jednostka, przebywając w grupie, poprzez obserwację, a następnie naśladowanie uczy się reagowania w określonych sytuacjach.

W przypadku małych dzieci i dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi sama obserwacja zachowań często nie wystarczy do rozwoju tych umiejętności. Warto wówczas skorzystać z opracowanych przez specjalistów metod, tak aby wspierać rozwój umiejętności społecznych. Ważne, aby poprzez różnego rodzaju gry i zabawy skoncentrowane na interpersonalnej sferze życia pobudzać dzieci do rozwoju w tym zakresie. Program „Dobry pomysł!” zawiera wskazówki, jakie treści warto wprowadzać

na zajęciach. W materiałach dla dzieci i nauczycieli można natomiast znaleźć cotygodniowy kącik „Emocje i relacje”. W każdym tygodniu zaplanowano ponadto analizę specjalnie napisanych opowiadań poruszających tematykę emocji i relacji.

Wśród zabaw i zadań realizujących treści z zakresu podstawy programowej nakreślona została taka organizacja pracy nauczyciela, aby swoim działaniem wspierał emocjonalno-społeczny rozwój dzieci. Pomocne w tym zakresie mogą okazać się m.in.:

■ Pedagogika zabawy

Podczas zabaw muzyczno-ruchowych, twórczych i dramatycznych dzieci mają okazję do nawiązywania kontaktu i bliższych relacji z innymi, poczuć się częścią grupy oraz wyrażenia ekspresji twórczej. Zabawy sprzyjają integracji i współpracy w grupie.

■ Drama

W każde działanie prowadzone w formie zabawy zaangażowane są emocje, co pozwala na rozwijanie m.in. empatii, zrozumienia i odpowiedzialności.

■ Metoda Ruchu Rozwijającego Weroniki Sherborne

Aktywność, w której określony ruch jest narzędziem do pracy nad rozwojem psychoruchowym dzieci. Jej elementy wprowadzane w grupie przedszkolnej są nie tylko atrakcyjną formą spędzania czasu, bowiem dzieci – oprócz rozwijania motoryki – mają okazję w naturalny sposób budować świadomość własnego ciała i świadomość działania w przestrzeni. Niemniej ważnym elementem zajęć jest kształtowanie umiejętności dzielenia przestrzeni fizycznej z innymi oraz nawiązywania i podtrzymywania z nimi bliskiego kontaktu.

2. Nauka matematyki według koncepcji prof. Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej³¹

Profesor E. Gruszczyk-Kolczyńska podkreśla, że do uczenia się matematyki konieczne jest osiągnięcie dojrzałości psychicznej. Składają się na nią następujące elementy:

- ▶ odpowiedni poziom operacyjnego rozumowania na poziomie konkretności;
- ▶ świadomość, w jaki sposób należy poprawnie liczyć przedmioty;
- ▶ stosunkowo wysoki poziom odporności emocjonalnej na trudne sytuacje;
- ▶ należyta sprawność manualna, percepcja spostrzeżenia i koordynacja wzrokowo-ruchowa.

Procesy intelektualne, od których zależą sukcesy w uczeniu się matematyki, służą dzieciom do klasyfikowania i tworzenia pojęć, przewidywania skutków, a także

sprawnego liczenia (nie tylko podczas rozwiązywania zadań matematycznych). Odpowiedniemu kształtowaniu rozumienia pojęć matematycznych sprzyja systematyczne (najlepiej codzienne) organizowanie sytuacji edukacyjnych podczas wykonywania zwyczajnych czynności (np. podczas ubierania się kształtujemy świadomość własnego ciała i orientację w przestrzeni, możemy wprowadzać rymowanki, wyliczanki z liczebnikami itp.). Wprowadzanie nowych pojęć – zgodnie z zasadą konstruktywizmu – nadbudowywane jest na już znanych strukturach pojęciowych, bowiem uwzględnia nie tylko stopniowanie trudności, ale także prawidłowości w rozwoju dziecka. Ważne zatem, aby stosować określony porządek wprowadzania treści (zob. *Wspomaganie rozwoju operacji umysłowych dzieci*, s. 53)

W zgodnych z programem materiałów dla dziecka i nauczyciela zaproponowano wspomniany wyżej sposób wprowadzania pojęć matematycznych i operacji umysłowych. Program uwzględnia zarówno przyrost umiejętności w tym zakresie, jak i zasadę konstruktywizmu edukacyjnego. Kąciki „Główka pracuje. Kodowanie” i „Główka pracuje. Pamięć” stanowią doskonałe uzupełnienie codziennej pracy z dziećmi i zawierają ćwiczenia wspomagające pamięć i rozwój operacji logicznych. W materiałach zamieszczono również wiele propozycji zabaw i ćwiczeń wspierających rozwój dzieci w obszarach manualnym, manipulacyjnym i grafomotorycznym, które przygotowują je do podjęcia nauki pisania.

3. Kodowanie

W edukacji przedszkolnej kodowanie rozumiane jest jako przekazywanie informacji – instrukcja, którą można prezentować na wiele sposobów. To rodzaj szyfru, który zna ją nadawca i odbiorca. Postęp technologiczny odgrywa coraz większą rolę w życiu każdego człowieka, również dzieci. Opanowanie umiejętności programowania pozwoli dzieciom na odnalezienie się w nowej rzeczywistości. Warto jednak pamiętać, że żaden ze znanych i cenionych na świecie programistów nie przygotowywał się do swojej roli wyłącznie przed ekranem komputera. Myślenie logiczne i percepcyjne, wyszukiwanie nieścisłości, sprawdzanie własnych zadań czy uczenie się na błędach to przykładowe umiejętności, które w różny sposób oni (i one) ćwiczyli już od dzieciństwa. Wiek tych osób często wskazuje na to, że podstaw nie zdobyli, korzystając z komputera i internetu, ponieważ nie były one w czasach ich dzieciństwa i młodości powszechne. Naukę kodowania powinno się rozpocząć już od najmłodszych lat, kiedy dziecko jest najbardziej ciekawe świata, spragnione odkrywania, zmieniania i budowania. Wtedy, kiedy jeszcze nie wie, że świat stawia przed nim ograniczenia, również poznawcze.

Funkcjonujemy w świecie znaków i symboli, czyli kodów. Litery to kody językowe, cyfry – kody liczbowe, a nuty pozwalają nam kodować dźwięki. Przed uzyskaniem prawa jazdy każdy kandydat na kierowcę musi zapoznać się

³¹ Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2015). *Dziecięca matematyka 20 lat później*. Kraków: Wydawnictwo Bliżej Przedszkola. Przydatne będą także inne pozycje tych autorek.

ze znaczeniem znaków drogowych. W każdym znaku „zakodowana” jest konkretna informacja. Niezależnie od tego, w jakim kraju przyjdzie nam prowadzić auto – zawsze zdołamy odczytać, jaka prędkość obowiązuje na danej drodze, rozpoznamy znaki nakazu, zakazu czy informacyjne. Zabawy przedszkolaków, które zawierają elementy kodowania, także należy uznać za naturalne. Kody można odnaleźć w każdym rodzaju aktywności dziecięcej. Do najprostszych przykładów kodowania w przedszkolnej sali można zaliczyć m.in. segregowanie, klasyfikowanie czy porządkowanie, gdzie kod stanowi kryterium (np. kolor, wielkość, kształt), zgodnie z którym dzieci wykonują wspomniane czynności.

W stworzonych zgodnie z programem „Dobry pomysł!” kartach aktywności, oznaczonych też jako „Główka pracuje. Kodowanie”, znajdują się zabawy wykorzystujące różnorodność kodów do odczytywania i szyfrowania informacji. Kodowanie to kolejne zajęcia, podczas których w formie zabawy dzieci szukają kreatywnych rozwiązań. Nauka kodowania służy rozwijaniu algorytmicznego myślenia, zadaniowego podejścia do problemów.

Trudności, które mogą pojawić się w trakcie zajęć z kodowania przeprowadzanych zgodnie z programem, są przez dzieci traktowane raczej jako wyzwanie, a nie jako problem czy bariera. W czasie zabaw z kodami dzieci koncentrują się na wyszukiwaniu rozwiązania (jednego lub wielu), wzrasta ich poczucie własnej wartości, czują się zauważane i doceniane, co w konsekwencji przyspiesza i czyni bardziej efektywnym proces przyswajania przez nie nowych informacji i rozwoju nowych umiejętności. Wspomniane zadania wspierają zatem również rozwój samodzielności, odpowiedzialności i współpracy, a także kompetencji emocjonalno-społecznych.

4. Elementy planu daltońskiego

Na początku XX wieku Helen Parkhurst, zauważając słabości w systemie kształcenia, zastąpiła uczenie „całej klasy” koncepcją planu laboratoryjnego. Model uczenia się zbudowała na trzech elementach: samodzielności, odpowiedzialności i współpracy.

W tradycyjnym modelu nauczania to nauczyciel jest odpowiedzialny za proces edukacyjny, w modelu daltońskim – dziecko przejmując część odpowiedzialności i uczy się dla siebie. Samodzielnym nie można być wtedy, gdy jedynie w sposób odtwórczy wykonuje się polecenia nauczyciela. W koncepcji daltońskiej, jeśli dziecko ma się czegoś nauczyć, powinno osobiście (ale przy wsparciu innych) doświadczyć tego procesu. Wiąże się to z szukaniem sposobów na rozwiązanie wybranego wcześniej zadania. Czas, jakiego potrzebuje, aby je wykonać, zależy od tempa pracy i możliwości dziecka.

Dzięki instrukcjom obrazkowym i wskazówkom od rówieśników dzieci mogą w tym samym czasie wykonywać różne zadania, a nauczyciel ma możliwość udzielania indywidualnego wsparcia tym, którzy tego potrzebują (np. dzieciom o specjalnych potrzebach edukacyjnych). Ta kon-

cepcja dobrze sprawdza się w pracy z grupami różnorodnymi wiekowo (tzw. mieszanymi), ponieważ dzieci mogą wzajemnie udzielać sobie wskazówek i uczyć się od siebie.

Plan daltoński nie zamyka nauczyciela i dzieci w schemacie wykonywania czynności w określony sposób, i korzystania z ustandaryzowanych pomocy, gdzie sposób organizowania pracy pozostaje niezmienny. Pozwala na dostosowanie poziomu trudności zadania do strefy najbliższego rozwoju dziecka mimo pracy z całą grupą jednocześnie.

W materiałach dodatkowych, zgodnych z programem „Dobry pomysł!”, zawarto propozycje zabaw z elementami mnemotechnik, które ułatwiają rozpoznawanie i zapamiętywanie kształtów nowo poznanych liter. W ramach edukacji plastyczno-konstrukcyjnej zamieszczono dodatkowo obrazkowe instrukcje wykonania zadań, czyli wskazówki przydatne w samodzielnej pracy dziecka i procesie dokonywania przez niego wyborów. Przewidziano również możliwość sprawdzenia poprawności wykonania zadania przez dziecko. W kartach aktywności oznaczonych jako „Główka pracuje. Pamięć” dziecko nie tylko sprawdza zadanie, ale także jest w stanie dokonać autokorekty bez pomocy nauczyciela. W programie podkreśla się też wagę umiejętności społecznych i wprowadzania dzieci w świat współdziałania i współpracy zgodnie z zasadami życia społecznego. W kartach aktywności, w kąciку „Emocje i relacje”, znajdują się materiały pozwalające wprowadzić dzieci w trudny świat własnych i cudzych emocji i zachowań. Te rozwiązania pomagają zrealizować założenia tak ważnych filarów planu daltońskiego, jak współpraca, odpowiedzialność i – niezbędna w procesie uczenia się – refleksja.

Zeskanuj kod QR i dowiedz się więcej na temat praktycznego wykorzystania zasad planu daltońskiego.

5. Wprowadzenie do podjęcia nauki czytania i pisania

Nie istnieje jeden uniwersalny sposób nauki czytania i pisanie. Ze względu na specyfikę języka polskiego w nauce czytania najważniejsze wydaje się stosowanie metod analityczno-syntetycznych zarówno o charakterze wzorowym, jak i fonetycznym. Nabywanie umiejętności czytania należy traktować jako jeden z elementów stymulujących ogólny rozwój dziecka, dlatego kształtowanie tej umiejętności powinno łączyć się z tematyką wszystkich obszarów programowych i różnymi rodzajami aktywności dzieci. Cały proces nabywania umiejętności czytania powinien opierać się na rozwijaniu zainteresowania słowem pisanym i korzystania z książki jako źródła informacji. Ważne, aby pokazywać dzieciom (również poprzez modelowanie) sens czytania i pisanie.

Co to znaczy umieć czytać?³²:

- ▶ znać symbole i ich funkcje,
- ▶ odbierać symbole w postaci określonych mniejszych lub większych całości i układów zwanych tekstami, czyli dokonywać syntezy znaków tworzących odczytywany tekst,
- ▶ dokonywać właściwej interpretacji przeczytanego tekstu, czyli rozumieć tekst,
- ▶ wykorzystać zrozumianą część tekstu do aktualnych celów i potrzeb.

Proponowane w programie „Dobry pomysł!” metody przygotowania do podjęcia nauki czytania i pisania:

Metoda czytania globalnego

Wykorzystywana nie tylko podczas zajęć dydaktycznych, ale również codziennej zabawy oraz oznaczania miejsca zabawek i książek na półkach. Polega na całościowym odczytywaniu wyrazów, traktowaniu ich jako symbolu lub ikony (podobnie jak w przypadku instrukcji lub piktogramu).

Metoda sylabowa

Stanowi dobry sposób na przejście z etapu czytania globalnego niektórych wyrazów do etapu czytania metodą analityczno-syntetyczną. Warto wybrać jedną z metod sylabowych i stopniowo, zgodnie z jej zasadami, zwiększać stopień trudności. Metoda szczególnie przydatna w edukacji dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych i z grupy ryzyka dysleksji. Warto ją jednak stosować podczas pracy ze wszystkimi przedszkolakami, gdyż stanowi dobre wprowadzenie do nauki czytania. W materiałach dołączonych do programu znajduje się wiele zabaw językowych tego typu. Warto zapoznać się z zapisami tabeli w podrozdziale **Przygotowanie do podjęcia nauki czytania i pisania** (s. 47), w której wskazano właściwą kolejność wprowadzania zabaw.

Metoda Dobrego Startu (elementy)

Wykorzystywana jako przygotowanie do podjęcia nauki czytania i pisania oraz wsparcie podczas wprowadzania poszczególnych liter. Pozwala na jednocześnie rozwijanie koordynacji wzrokowej, słuchowej, ruchowej i wzrokowo-ruchowo-słuchowej, niezbędnej w procesach czytania i pisania. Regularne stosowanie tej metody, wykorzystywanej w pracy z dziećmi z ryzykiem dysleksji, zapobiega trudnościom w uczeniu się. Metoda Dobrego Startu sprawdza się zarówno podczas zajęć grupowych, jak i indywidualnych. Wprowadzanie znaków i liter zgodnie z jej założeniami pozwala na rozwijanie każdego obszaru podstawy programo-

wej wychowania przedszkolnego podczas pojedynczych zajęć. Warto zwrócić uwagę nie tylko na zalety Metody Dobrego Startu w obszarze rozwoju językowego, grafomotorycznego i koordynacji wzrokowo-ruchowej, ale również rozwoju społecznego i emocjonalnego.

Metoda analityczno-syntetyczna

Ze względu na specyfikę języka polskiego warto kształtować słuch fonologiczny, korzystając również z analityczno-syntetycznych metod nauki czytania. W naszym kraju uznaje się je za najbardziej skuteczne w początkowej fazie nabywania tej umiejętności. Kładzie się w nich nacisk zarówno na techniczny, jak i znaczeniowy aspekt czytania, a punkt wyjścia stanowi wyraz lub zdanie. Za pomocą analizy słuchowej lub wzrokowej przechodzi się od zdania do wyrazu albo od wyrazu do sylaby i dalej – do głosek. Potem następuje proces odwrotny – synteza, czyli konstruowanie ze znanych już części składowych nowych całości: sylab, wyrazów i zdań. Metoda analityczno-syntetyczna o charakterze funkcjonalnym łączy w sobie dwie metody: wzrokową i fonetyczną, wykorzystuje się w niej także elementy metody globalnej i sylabowej. Podstawą analizy jest zarówno dźwiękowa, jak i graficzna budowa wyrazu. Na początku nauki często używa się kolorowych nakrywek (kartek, tekturek) do oznaczania typu głosek, a kolor oznacza rodzaj głoski (samogłoska, spółgłoska). W materiałach dołączonych do programu „Dobry pomysł!” podano wiele przykładów zabaw i ćwiczeń ułatwiających pracę tą metodą, pomocna może się okazać np. metoda E. i F. Przytłubskich.

Program rozwijający percepcję wzrokową Marianne Frostig

Ćwiczenia i zabawy ukierunkowane na rozwijanie percepcji wzrokowej, spostrzegawczości i umiejętności wykluczania ze zbioru. Program podzielono na trzy poziomy trudności: podstawowy, średni i wyższy. Autorka zachęca, aby dziecko obserwowało własne ciało podczas wykonywania zadań graficznych, co pozwoli mu doskonalić się w obszarze różnych stref rozwoju.

Program rozwija pięć aspektów percepcji wzrokowej:

- ▶ koordynację wzrokowo-ruchową,
- ▶ spostrzeganie figury i tła,
- ▶ stałość spostrzegania,
- ▶ określanie położenia przedmiotów w przestrzeni,
- ▶ określanie stosunków przestrzennych³³.

³² Malendowicz, J. (1978). *O trudnej sztuce czytania i pisania*. Warszawa: Nasza Księgarnia.

³³ Frostig, M., Horne, D. (2016). *Wzory i obrazki. Program rozwijający percepcję wzrokową*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.

6. Ćwiczenia gimnastyczne, gry i zabawy wspomagające integrację sensoryczną

Zajęcia ruchowe odgrywają zasadniczą rolę w życiu dziecka. Wywierają istotny wpływ na jego wszechstronny rozwój – od przygotowania ciała do nauki pisania po kształtowanie umiejętności współdziałania. Właściwa integracja wszystkich zmysłów stanowi podstawę do działania i rozwijania wyższych umiejętności, takich jak percepcja wzrokowa i słuchowa, pamięć, uczenie się i zapamiętywanie. To, w jaki sposób małe dziecko wzrasta, ćwiczy i stymuluje swoje mięśnie, ma wpływ na jego rozwój w przyszłości. Zależność między poziomem rozwoju ruchowego dziecka (stopniem zautomatyzowania czynności na poziomie fizycznym) a sposobem i możliwościami nabywania umiejętności potrzebnych do osiągnięcia sukcesu szkolnego jest bardzo wyraźna. Jeśli dziecko nie wykształci automatycznej kontroli nad umiejętnościami motorycznymi i równowagą, może mieć problemy w różnych aspektach uczenia się, nawet jeśli wykazuje przeciętną lub ponadprzeciętną inteligencję:

„Gotowość do pójścia do szkoły to coś więcej niż tylko osiągnięcie przez dziecko wieku wymaganego do rozpoczęcia nauki. Aby osiągnąć w szkole odpowiednie wyniki, dziecko musi być w stanie siedzieć bez ruchu, uważać, używać przyrządów do pisania, kontrolować liczne ruchy gałek ocznych, które są konieczne do śledzenia drukowanego tekstu bez przeskakiwania czy gubienia miejsca czytania na stronie. Są to umiejętności fizyczne, które mają związek z rozwojem i osiąganiem dojrzałości motorycznej oraz kontroli postawy. Wzrost i rozwój fizyczny są równie ważne dla edukacji, jak i medycyny, jednak były ignorowane przez wiele lat przez system edukacji³⁴.

Cele zabaw ruchowych z elementami integracji sensorycznej są m.in. następujące: doskonalenie koordynacji ruchowej, umiejętności równoważnych czy rozwijanie umiejętności przekraczania linii środkowej ciała. Stymulacja dzieci, które wykazują określone trudności w przetwarzaniu bodźców sensorycznych, stanie się dodatkowym usprawnieniem prowadzonej terapii, a dla dzieci z mniejszymi deficytami lub bez nich będzie ćwiczeniem i doskonaleniem umiejętności motorycznych. Wprowadzenie tych metod do edukacji przedszkolnej umożliwia właściwą stymulację rozwoju dzieci. Warto dodać, że są to dość proste i ciekawe ćwiczenia, co stanowi ich dodatkowy atut.

7. Metoda aktywnego słuchania muzyki klasycznej według Batii Strauss

Polega na łączeniu słuchania utworów muzyki klasycznej z zabawami muzyczno-ruchowymi. Taka aktywność rozwija nie tylko percepcję słuchową dziecka, ale również koordynację wzrokowo-ruchową i ruchowo-słuchową. Ilustrowanie treści utworu ruchem wspiera całościowy rozwój dziecka.

8. Metoda projektu

Jest jednym ze sposobów indywidualizowania pracy dzieci, aktywizowania ich i zachęcania do dogłębnego badania wybranego tematu. Badanie to polega na obserwacji, zadawaniu pytań, przeprowadzaniu doświadczeń i eksperymentów, stawianiu hipotez i przewidywaniu skutków działań. Bardzo ważnymi umiejętnościami, które dzieci ćwiczą w trakcie realizacji projektu, są: odgrywanie ról, wytrwałość w zabawie, wchodzenie w interakcje, włączanie się do zabaw grupowych, rozwiązywanie konfliktów i wspieranie rówieśników.

9. Organizowanie zabaw badawczych i przeprowadzanie eksperymentów

Dzieci najchętniej uczą się tego, co je interesuje, a najefektywniej wówczas, gdy eksperymentują i podejmują próby dochodzenia do własnych rozwiązań. Zabawy, w czasie których wykonywane są proste doświadczenia przyrodnicze, dostarczają dzieciom nowych przeżyć związanych z odkrywaniem właściwości rzeczy i zjawisk. W sposób czynny i samodzielny zdobywają one nowe doświadczenia. Działając, myślą i zapoznają się z funkcjonowaniem przedmiotów i zjawisk, ich cechami, właściwościami, a także różnego rodzaju zależnościami przyczynowo-skutkowymi występującymi między badanymi przedmiotami i zjawiskami.

Nauczyciel korzystający z programu „Dobry pomysł!” nie podsuwa dzieciom gotowych rozwiązań i odpowiedzi na pytania. Jego zadaniem jest stymulowanie przedszkolaków do samodzielnego szukania odpowiedzi i weryfikowania postawionych hipotez. Z tego powodu każde doświadczenie powinno być przeprowadzone przez dzieci (a nie mieć charakter prezentacji nauczyciela). Dzieci cieszy możliwość podjęcia działania prowadzącego do odkrycia nieznanego, a przyjemnością jest też sam proces odkrywania. Przedszkolaki szukają dostrzegać coś, czego wcześniej nie widziały, szukają przyczyn poznanych zjawisk i odpowiedzi na pytanie, dlaczego tak się dzieje. Dzięki takim zabawom doskonałą orientację w świecie, rozwijają myślenie przyczynowo-skutkowe i zaspokajają potrzebę działania.

³⁴ Goddard-Blythe, S. (2015). *Jak ocenić dojrzałość dziecka do nauki?*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 11.

CZYM JEST DIAGNOZOWANIE?

Pojęcie *diagnoza* wywodzi się z języka greckiego, w którym *diagnosis* oznacza „rozpoznanie”³⁵. Diagnozowanie w ujęciu psychopedagogicznym jest zatem rozpoznawaniem poziomu umiejętności i sposobu funkcjonowania, określeniem aktualnego poziomu rozwoju dziecka. Stanowi punkt wyjścia wszelkich działań korekcyjnych, korygujących, wspierających i terapeutycznych. Pozwala też na podstawie objawów określić przyszłe tendencje rozwojowe.

„Nauczyciele systematycznie informują rodziców o postępach w rozwoju ich dziecka, zachęcają do współpracy w realizacji programu wychowania przedszkolnego oraz opracowują diagnozę dojrzałości szkolnej tych dzieci, które w danym roku mają rozpocząć naukę w szkole”³⁶. Najlepszą ewaluacją realizacji programu wychowania przedszkolnego jest zawsze postęp w rozwoju dziecka – najważniejszy cel działań kadry przedszkolnej. Przepisy nie określają wprost częstotliwości i form dokumentowania obserwacji. Planowane obserwacje dzieci należy wykonywać przynajmniej dwa razy w roku (badanie wstępne i podsumowujące).

Diagnoza w ujęciu szerokim:

- ▶ Sformułowanie problemu badawczego – w formie pytania.
- ▶ Postawienie hipotezy – co nauczyciel zakłada, co chce osiągnąć.
- ▶ Konstrukcja planu badawczego – w jaki sposób nauczyciel chce przeprowadzić badania, jakimi narzędziami będzie się posługiwać: ogólnodostępnymi czy własnymi.
- ▶ Pomiar – za pomocą określonych kwestionariuszy nauczyciel przeprowadza badania w sposób ilościowy lub jakościowy.
- ▶ Przeprowadzenie badań za pomocą dokładnie określonych narzędzi (wcześniej ustalonych i dopasowanych do indywidualnego przypadku).
- ▶ Szczegółowa analiza i interpretacja materiału badawczego oparta na ustalonych wcześniej kryteriach – ilościowa i jakościowa.
- ▶ Uogólnianie i wyciąganie wniosków dotyczących dalszej pracy z dzieckiem.
- ▶ Spostrzeżenia i wnioski opracowane w sposób uwzględniający zalecenia dotyczące pracy z dzieckiem. Przekazanie ich wszystkim nauczycielom pracującym z dzieckiem oraz rodzicom³⁷.

Diagnoza w ujęciu szerokim służy najczęściej do określenia ogólnego poziomu rozwoju dziecka (np. podczas obserwacji w początkowych miesiącach pobytu w przedszkolu lub próby poznania przyczyn trudności w zachowaniu). To model bardzo przydatny w rozumowaniu i wnioskowaniu. Działanie według tego schematu pozwala też zrozumieć przyczyny pewnych zachowań.

³⁵ <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/diagnoza> (dostęp: 24.07.2023 r.).

³⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły i stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej, przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).

³⁷ Jarosz, E., Wysocka, E. (2006). *Diagnoza psychopedagogiczna. Podstawowe problemy i rozwiązania*. Warszawa: Żak.

Diagnoza w ujęciu wąskim:

- ▶ Opis – zebranie i zestawianie ze sobą informacji o dziecku.
- ▶ Ocena – nauczyciel powinien wziąć pod uwagę konkretne zachowania dziecka – te, które uzna za przydatne przy formułowaniu diagnozy.
- ▶ Podsumowanie – nauczyciel podejmuje decyzję, czy kontynuować badanie dziecka.
- ▶ Tłumaczenie – nauczyciel podaje etiologię danego stanu rzeczy.
- ▶ Postulowanie – nauczyciel określa, jakie zachowania dziecka powinny być zmienione.
- ▶ Hipoteza – nauczyciel określa, jakie działania należy podjąć, w jaki sposób wspierać dziecko, aby osiągnąć zamierzony cel. Podaje też przykłady zakładanych efektów działań wspierających³⁸.

Dla 6-latków i młodszych dzieci, w stosunku do których rodzice wnioskują o wcześniejsze rozpoczęcie edukacji szkolnej, należy wykonać diagnozę gotowości szkolnej³⁹. Opracowanie obserwacji i spisanie wniosków to cenna informacja nie tylko dla rodziców, lecz także nauczycieli grup, którzy mogą dokonać porównania osiągnięć, postępów i ewentualnych trudności występujących podczas całej edukacji przedszkolnej dziecka. Na tej podstawie tworzą programy profilaktyczne i naprawcze dla dzieci.

Warto pamiętać o podstawowych zasadach przeprowadzania takiej obserwacji. Nie należy traktować jej jak badania lekarskiego – nie powinno się sprawdzać wyłącznie konkretnych umiejętności w wyizolowanej sytuacji. Ważniejszy jest ogólny rozwój dziecka, całościowe spojrzenie nauczyciela, dokonanie oceny własnych postępów dziecka, bez porównywania z kolegami i koleżankami. Nauczyciel obserwuje sposób funkcjonowania dziecka w grupie i analizuje wytwory jego pracy w przedszkolu. Warto zachować np. prace plastyczne i karty pracy, aby móc w przyszłości porównać nie tylko zapis poziomu umiejętności w pewnej skali, ale też konkretny odnośnik. Ponadto warto dokumentować (np. fotografować) część zadań wykonywanych na materiale naturalnym, konkretach, zabawkach itp.

Na świecie nie ma dwójki identycznych dzieci. Należy więc unikać porównywania dzieci ze sobą, oceniania ich poprzez pryzmat poziomu grupy, a odwoływać się przede wszystkim do indywidualnych postępów i ogólnych norm rozwojowych⁴⁰. Dzięki swobodnej, ale ukierunkowanej obserwacji dzieci podczas zajęć dydaktycznych, spożywania posiłków, spacerów, a przede wszystkim zabaw swobodnych nauczyciele mogą określić stopień rozwoju dziecka w różnych obszarach. Powinni zwracać szczególną uwagę nie tylko na zachowania, które mogą świadczyć o trudnościach rozwojowych, ale także na przejawy szczególnych predyspozycji w określonym obszarze. Ewentualną specjalistyczną pomocą należy bowiem otoczyć zarówno dzieci z trudnościami, jak i dzieci zdolne. Wyniki tak przeprowadzonej obserwacji i płynące z niej wnioski warto omówić podczas indywidualnych spotkań z rodzicami, oczywiście nie należy wspominać o osiągnięciach konkretnych dzieci podczas zebrzeń grupowych.

Kierując się prawidłowościami w rozwoju dziecka⁴¹, warto pamiętać, że im dziecko jest młodsze, tym więcej zadań, zabaw i ćwiczeń sprawdzających należy wykonywać na konkretach, prawdziwych przedmiotach. To samo zadanie (np. układanie rytmów kilkuelementowych) dla trzylatka może bowiem brzmieć: „Ułóż tak jak ja”, a dla sześciolatka: „Narysuj, kontynuując rytm”. Niejednokrotnie młodsze dziecko poradzi sobie z wykonaniem zadania, ale może mieć trudności z odzwierciedleniem tego na kartce papieru czy karcie pracy.

PRZYKŁADOWE ARKUSZE OBSERWACJI DZIECKA

Zgodnie z programem „Dobry pomysł!” opracowane zostały „Arkusze obserwacji” (trzylatka, czterolatka i pięciolatka) oraz „Diagnoza dojrzałości szkolnej”. Umiejętności dzieci pogrupowano w nich w taki sposób, w jaki przebiega podział zastosowany w podstawie programowej. Dzięki temu nauczyciel ma możliwość sprawdzenia nie tylko aktualnych umiejętności dziecka w każdym z czterech obszarów rozwoju, ale również łatwego dostrzeżenia tych zagadnień, które wymagają przećwiczenia z całą grupą. Takie arkusze mogą okazać się pomocne podczas monitorowania realizacji podstawy programowej.

³⁸ Jarosz, E., Wysocka, E. (2006). *Diagnoza psychopedagogiczna. Podstawowe problemy i rozwiązania*. Warszawa: Żak.

³⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 kwietnia 2018 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych (Dz.U. z 2018 r. poz 839).

⁴⁰ Cieszyńska, J., Korendo, M. (2007). *Wczesna interwencja terapeutyczna. Stymulacja rozwoju dziecka od noworodka do 6. roku życia*. Kraków: Wydawnictwo Edukacyjne.

⁴¹ Piaget, J. (2005). *Mowa i myślenie dziecka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Fragment arkusza obserwacji trzylatka, obszar emocjonalny⁴²
ARKUSZ OBSERWACJI TRZYLATKA

OBSZAR EMOCJONALNY	Zapis z podstawy programowej. Dziecko:	Umiejętności	Zakres punktów
4. Przeżywanie i rozumienie emocji – obserwacja zachowania dziecka prowadzona podczas zajęć przedszkolnych	II.1) rozpoznaje podstawowe emocje i podaje ich nazwy, próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem; II.2) szanuje emocje swoje i innych; II.3) przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację do nowego otoczenia, np. nowej grupy dzieci, nowej grupy starszych dzieci, a także nowej grupy dzieci i osób dorosłych; II.4) przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu; II.6) rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie; II.9) wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia.	Czy dziecko próbuje wymienić nazwy emocji, których doświadcza? Czy określa swoje samopoczucie w danej chwili?	• Tak, zawsze – 2 p. • Tak, najczęściej – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko właściwie reaguje na smutek, płacz, radość osób z najbliższego otoczenia?	
		Czy dziecko sygnalizuje swoje potrzeby? (pragnienie, głód, zmęczenie, chęć zabawy)	
5. Umiejętność rozstawania się z rodzicem lub opiekunem – obserwacja zachowania dziecka prowadzona podczas zajęć przedszkolnych	II.5) rozstaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie bywa dłuższe lub krótsze.	Czy dziecko zazwyczaj bez lęku rozstaje się z rodzicami lub opiekunami? <i>W tym wieku mogą się jeszcze czasowo pojawiać okresy zachwiania poczucia bezpieczeństwa i płaczliwość.</i>	• Tak, zawsze – 2 p. • Tak, najczęściej – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko rozumie, że rodzice lub opiekunowie wrócą, i akceptuje czas rozstania?	
6. Samodzielność, odporność emocjonalna – obserwacja zachowania dziecka prowadzona podczas zajęć przedszkolnych	II.7) szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; wdraża swoje własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników.	Czy dziecko stara się być samodzielne?	• Tak, zawsze – 2 p. • Tak, najczęściej – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko stara się nie zrażać napotykanymi trudnościami?	
		Czy dziecko zazwyczaj jest pogodne i ma dobry nastrój?	

⁴² Biela, A. (2023). *Multidiagnoza. Arkusz obserwacji. Trzylatek*. Warszawa: WSiP, s. 7.

Fragment arkusza diagnozy dojrzałości szkolnej, obszar emocjonalny⁴³

DIAGNOZA DOJRZAŁOŚCI SZKOLNEJ

OBSZAR EMOCJONALNY	Zapis z podstawy programowej. Dziecko:	Umiejętności	Zakres punktów
4. Przeżywanie i rozumienie emocji – obserwacja zachowania dziecka prowadzona podczas zajęć przedszkolnych	II.1) rozpoznaje podstawowe emocje i podaje ich nazwy, próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem; II.2) szanuje emocje swoje i innych osób; II.3) przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację do nowego otoczenia, np. nowej grupy dzieci, nowej grupy starszych dzieci, a także nowej grupy dzieci i osób dorosłych; II.4) przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu; II.6) rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie; II.8) zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na swoją kolej w zabawie lub innej sytuacji; II.9) wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia; II.10) dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawia w stosunku do nich życzliwość i troskę; II.11) dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej.	Czy dziecko panuje nad emocjami, przeżywa je w sposób akceptowalny dla innych?	• Tak – 2 p. • Tak, z trudnością – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko reaguje adekwatnie do sytuacji, np. na smutek, płacz czy radość osób z otoczenia?	• Tak – 2 p. • Tak, najczęściej – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko zazwyczaj jest pogodne i ma dobry nastrój?	
		Czy dziecko dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania? Czy przejawia życzliwość i troskę w stosunku do świata przyrody?	
5. Umiejętność rozstawania się z opiekunem – obserwacja zachowania dziecka prowadzona podczas zajęć przedszkolnych	II.5) rozstaje się z rodzicami bez lęku, ma świadomość, że rozstanie bywa dłuższe lub krótsze	Czy dziecko bez lęku rozstaje się z rodzicami lub opiekunami?	• Tak, zawsze – 2 p. • Tak, zazwyczaj – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko rozumie, że opiekunowie wrócą, i akceptuje czas rozstania?	
6. Samodzielność, odporność emocjonalna – obserwacja zachowania dziecka prowadzona podczas zajęć przedszkolnych	II.7) szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; wdraża swoje własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników.	Czy dziecko radzi sobie samodzielnie w różnych sytuacjach?	• Tak, zawsze – 2 p. • Tak, zazwyczaj – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko podejmuje samodzielne decyzje dotyczące jego działań i wyborów?	
		Czy jeśli dziecko napotyka trudności, stara się je pokonywać?	
		Czy dziecko potrafi poprosić o pomoc, gdy jej potrzebuje?	

⁴³ Biela, A. (2023). *Multidiagnoza. Arkusz diagnozy gotowości szkolnej*. Warszawa: WSiP, s. 7.

Wyniki obserwacji nauczyciel może wpisywać i zliczać, wykorzystując arkusz umieszczony w „Kartach obserwacji” dla danego latka lub arkusz znajdujący się w „Diagnozie gotowości szkolnej”.

Fragment arkusza wyników obserwacji trzylatka, obszar emocjonalny⁴⁴

ARKUSZ WYNIKÓW OBSERWACJI TRZYLATKA

OBSERWACJE		PUNKTACJA					
Obszar	Umiejętności	Jesień	Zima	Wiosna	Zakres punktów		
II. OBSZAR EMOCJONALNY	4. Przeżywanie i rozumienie emocji	Czy dziecko próbuje wymienić nazwy emocji, których doświadcza? Czy określa swoje samopoczucie w danej chwili?				• Tak, zawsze – 2 p. • Tak, najczęściej – 1 p. • Nie – 0 p.	
		Czy dziecko właściwie reaguje na smutek, płacz, radość osób z najbliższego otoczenia?					
		Czy dziecko sygnalizuje swoje potrzeby? (pragnienie, głód, zmęczenie, chęć zabawy)					
		Razem					0–6 p.
	5. Umiejętność rozstawiania się z opiekunem	Czy dziecko zazwyczaj bez lęku rozstaje się z rodzicami lub opiekunami? <i>W tym wieku mogą się jeszcze czasowo pojawiać okresy zachwiania poczucia bezpieczeństwa i płaczliwość.</i>					• Tak, zawsze – 2 p. • Tak, najczęściej – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko rozumie, że rodzice lub opiekunowie wrócą, i akceptuje czas rozstania?					
		Razem					0–4 p.
	6. Samodzielność, odporność emocjonalna	Czy dziecko stara się być samodzielne?					• Tak, zawsze – 2 p. • Tak, najczęściej – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko stara się nie zrażać napotykanymi trudnościami?					
		Czy dziecko zazwyczaj jest pogodne i ma dobry nastrój?					
		Razem					0–6 p.
RAZEM – OBSZAR EMOCJONALNY		0–16 p.					

⁴⁴ Biela, A. (2023). *Multidiagnoza. Karty obserwacji. Trzylatek*. Warszawa: WSiP.

Fragment arkusza wyników diagnozy dojrzałości szkolnej, obszar emocjonalny⁴⁵

ARKUSZ WYNIKÓW DIAGNOZY GOTOWOŚCI SZKOLNEJ

OBSERWACJE		PUNKTACJA		
Obszar	Umiejętności	Jesień	Wiosna	Zakres punktów
II. OBSZAR EMOCJONALNY	4. Przeżywanie i rozumienie emocji	Czy dziecko panuje nad swoimi emocjami, przeżywa je w sposób akceptowalny dla innych?		• Tak – 2 p. • Tak, z trudnością – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko reaguje adekwatnie do sytuacji, np. na smutek, płacz, radość osób z otoczenia?		• Tak – 2 p. • Tak, najczęściej – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko zazwyczaj jest pogodne i ma dobry nastrój?		• Nie – 0 p.
		Czy dziecko dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania? Czy przejawia życzliwość i troskę w stosunku do świata przyrody?		
		Razem		0–8 p.
	5. Umiejętność rozstawiania się z opiekunem – obserwacja zachowania dziecka prowadzona podczas zajęć przedszkolnych	Czy dziecko bez lęku rozstaje się z rodzicami lub opiekunami?		• Tak – 2 p. • Tak, zazwyczaj – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko rozumie, że opiekunowie wrócą, i akceptuje czas rozstania?		
		Razem		0–4 p.
	6. Samodzielność, odporność emocjonalna – obserwacja zachowania dziecka prowadzona podczas zajęć przedszkolnych	Czy dziecko radzi sobie samodzielnie w różnych sytuacjach?		• Tak, zawsze – 2 p. • Tak, zazwyczaj – 1 p. • Nie – 0 p.
		Czy dziecko podejmuje samodzielne decyzje dotyczące jego działań i wyborów?		
		Czy jeśli dziecko napotyka trudności, stara się je pokonywać?		
		Czy dziecko potrafi poprosić o pomoc, gdy jej potrzebuje?		
		Razem		0–8 p.
	RAZEM – OBSZAR EMOCJONALNY		0–20 p.	

Duże możliwości daje „Multidiagnoza. Aplikacja do zliczania wyników obserwacji pedagogicznych i diagnozy”⁴⁶. Nauczyciel po wprowadzeniu danych liczbowych uzyskuje obraz funkcjonowania dziecka w wybranych obszarach. W szybki sposób jest w stanie porównać wyniki obserwacji jesiennej, zimowej i wiosennej dziecka trzy-, cztero- lub pięcioletniego oraz wyniki diagnozy jesiennej i wiosennej sześciolatka kończącego edukację przedszkolną. Widzi też, jak dziecko prezentuje się na tle całej grupy, ale też jak przedstawia się cała grupa – jakie są jej mocne strony i w jakich obszarach potrzebuje wsparcia.

⁴⁵ Biela, A. (2023). *Multidiagnoza. Diagnoza dojrzałości szkolnej*. Warszawa: WSiP.

⁴⁶ Praca zbiorowa (2023). *Multidiagnoza. Aplikacja do zliczania wyników obserwacji pedagogicznych i diagnozy gotowości szkolnej*. Warszawa: WSiP.

Fragment aplikacji z wynikami diagnozy jednego dziecka

Diagnoza dojrzałości szkolnej

multiDIAGNOZA wychowanie przedszkolne

Anna Nowak, 6 lat

DIAGNOZA JESIENNA

DIAGNOZA WIOSNNA

Wybór obszaru

Dane grupy

Rok szkolny: 2023 / 2024

Nazwa grupy: Niebieska

Zapisz

Dane dziecka (dodaj/edytuj)

Imię: Nazwisko: Wiek: 6

e-mail rodziców / opiekunów prawnych:

Adres 1: Adres 2:

Dodaj

Lista dzieci

lp.	Imię	Nazwisko	Wiek	Status obserwacji	Usun
1	Antoni	Adamski	6	✓✓✓	✗
2	Anna	Nowak	6	✓✓✓	✗
3	Krzysztof	Pyc	6	✓✓✓	✗
4	Pola	Rycek	6	✓✓✓	✗
5	Bruno	Wiśniewski	6	✓✓✓	✗
6	Natalia	Zielińska	6	✓✓✓	✗

Arkusz wyników diagnozy dojrzałości szkolnej

Samoobsługa

- Czy dziecko samodzielnie korzysta z toalety? 0 pkt. ☒ 1 pkt. ☐ 2 pkt. ☐
- Czy dziecko poprawnie myje i wyciera ręce oraz twarz? 0 pkt. ☒ 1 pkt. ☐ 2 pkt. ☐
- Czy dziecko samodzielnie wydymuje i wyciera nos? 0 pkt. ☐ 1 pkt. ☒ 2 pkt. ☐
- Czy dziecko potrafi się ubrać i rozebrać? 0 pkt. ☐ 1 pkt. ☒ 2 pkt. ☐
- Czy dziecko potrafi zapiąć guziki, zasunąć zamek? ☒ 0 pkt. ☐ 1 pkt. ☐ 2 pkt. ☐
- Czy dziecko potrafi zawiązać sznurowadła? ☒ 0 pkt. ☐ 1 pkt. ☐ 2 pkt. ☐
- Czy dziecko posługuje się sztućcami? ☒ 0 pkt. ☐ 1 pkt. ☐ 2 pkt. ☐
- Czy dziecko nakrywa do stołu i sprząta po posiłku? ☒ 0 pkt. ☐ 1 pkt. ☐ 2 pkt. ☐
- Czy podczas wykonywania czynności samoobsługowych dziecko jest samodzielne? Czy jego ruchy są sprawne i zautomatyzowane? 0 pkt. ☒ 1 pkt. ☐ 2 pkt. ☐
- Czy dziecko potrafi sygnalizować swoje potrzeby w różnych sytuacjach (potrzebę zabawy, odpoczynku, pragnienie, głód)? 0 pkt. ☒ 1 pkt. ☐ 2 pkt. ☐

Motoryka duża

- Czy dziecko chętnie uczestniczy w zabawach ruchowych, rytmicznych, muzycznych i naśladowczych? ☒ 0 pkt. ☐ 1 pkt. ☐ 2 pkt. ☐

Podpowiedź z możliwością edycji:

Fragment aplikacji z wynikami diagnozy każdego dziecka z grupy

Diagnoza dojrzałości szkolnej

multiDIAGNOZA wychowanie przedszkolne

DIAGNOZA JESIENNA

DIAGNOZA WIOSNNA

Wybór obszaru

Arkusz wyników diagnozy dojrzałości szkolnej

Samoobsługa

	1. Czy dziecko samodzielnie korzysta z toalety?			2. Czy dziecko poprawnie myje i wyciera ręce oraz twarz?			3. Czy dziecko samodzielnie wydymuje i wyciera nos?			4. Czy dziecko potrafi się ubrać i rozebrać?			5. Czy dziecko potrafi zapiąć guziki, zasunąć zamek?			6. Czy dziecko potrafi zawiązać sznurowadła?			7. Czy dziecko posługuje się sztućcami?			8. Czy dziecko nakrywa do stołu i sprząta po posiłku?			9. Czy podczas wykonywania czynności samoobsługowych dziecko jest samodzielne? Czy jego ruchy są sprawne i zautomatyzowane?		
	0 pkt.	1 pkt.	2 pkt.	0 pkt.	1 pkt.	2 pkt.	0 pkt.	1 pkt.	2 pkt.	0 pkt.	1 pkt.	2 pkt.	0 pkt.	1 pkt.	2 pkt.	0 pkt.	1 pkt.	2 pkt.	0 pkt.	1 pkt.	2 pkt.	0 pkt.	1 pkt.	2 pkt.			
Antoni Adamski	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐			
Anna Nowak	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐			
Krzysztof Pyc	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐			
Pola Rycek	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒			
Bruno Wiśniewski	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒			
Natalia Zielińska	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒			

Podpowiedź z możliwością edycji:

Każdy nauczyciel korzystający z programu „Dobry pomysł!” powinien zwrócić uwagę na to, że edukacja dziecka jest relacją trójosobową między nauczycielami, rodzicami i dzieckiem. Dla nauczycieli i rodziców priorytetem jest dobro dziecka, a zatem ważne, aby potrafili wypracować wspólne stanowisko mimo dzielących ich różnic.

W programie zawarto propozycje wymienionych poniżej form współpracy przedszkola z rodzicami. Nie jest to zamknięty katalog, a wiele form współpracy wynika zapewne z tradycji i zwyczajów poszczególnych placówek. Niektóre z poniższych mogą być trudne do zrealizowania ze względu na warunki lokalowe (np. zajęcia otwarte). Ważne, aby nauczyciel miał świadomość wagi kontaktów z rodzicami i ich wpływu na edukację i wychowanie dziecka i dobierał takie formy współpracy, które będą najbardziej odpowiadały na ich potrzeby.

Propozycje form współpracy z rodzicami:

■ **Zebrania informacyjne** (np. dotyczące procesu adaptacji i semestralne), również w formule on-line

Każdy nowy rok przedszkolny powinien rozpocząć się spotkaniem rodziców i wychowawców grupy. Należy zapoznać rodziców z wybranym programem dydaktyczno-wychowawczym oraz ewentualnymi pomocami i kartami pracy, z wykorzystaniem których będzie on realizowany. Ponadto trzeba przekazać informacje dotyczące zmian kadrowych i organizacyjnych, przypomnieć obowiązujące procedury i zasady (m.in. odbierania dzieci z przedszkola) oraz uzupełnić dokumenty (ankiety informacyjne, zgody na publikowanie zdjęć, zgody na odbiór dziecka z przedszkola przez osoby inne niż rodzice itp.). Warto przedstawić plan wycieczek i imprez przedszkolnych na dany rok, opowiedzieć o realizowanych projektach i zachęcić rodziców do organizowania różnych aktywności dla grupy.

Spotkania semestralne mają na celu podsumowanie dotychczasowych aktywności i zaprezentowanie rodzicom kierunku dalszych działań i planowanych wydarzeń (np. wycieczek). To również znakomita okazja do podję-

kowania wszystkim rodzicom zaangażowanym w pracę na rzecz placówki czy grupy oraz zwrócenia się o pomoc w następnym semestrze.

Przed rozpoczęciem zajęć adaptacyjnych dla dzieci warto zorganizować spotkanie dla rodziców nowo przyjętych przedszkolaków. Zebranie powinno mieć charakter informacyjny – należy przedstawić rodzicom szczegóły dotyczące organizacji dni adaptacyjnych (plan zajęć, godziny posiłków itp.), przekazać zasady obowiązujące w placówce i na placu zabaw (m.in. kto w danej chwili jest odpowiedzialny za bezpieczeństwo dzieci). Nauczyciele powinni również zadbać o to, aby wyjaśnić rodzicom procedurę odbioru dziecka oraz zasady postępowania regulowane przez prawo i statut placówki. Jeśli w przedszkolu pracuje pedagog lub psycholog, to warto, aby na spotkaniu opowiedział, w jaki sposób można pomóc dzieciom przejść przez trudny okres rozłąki z rodzicami. Ważne jest także udzielenie wskazówek praktycznych: jak ubierać dziecko do przedszkola, aby było mu wygodnie, z czego powinna składać się wyprawka, jakie są zasady przynoszenia zabawek do placówki, podpisywania ubrań itp. Nauczyciele co roku wprowadzają trzylatki w przedszkolny świat. Dla wielu rodziców może to być pierwsze takie doświadczenie i nie można oczekiwać, że sami się domyślą, co jest potrzebne dziecku w pierwszych dniach w przedszkolu. Ważne, aby podstawowe informacje przekazać w formie pisemnej oraz zaproponować rodzicom literaturę dotyczącą adaptacji dziecka w przedszkolu.

■ **Spotkania adaptacyjne dla dzieci nowo przyjętych**

Takie spotkania należy zorganizować przed rozpoczęciem roku przedszkolnego. Ich długość jest uzależniona od zwyczajów, potrzeb oraz organizacji pracy placówki. Nie powinny jednak trwać krócej niż trzy kolejne dni. W początkowym okresie zajęć adaptacyjnych – w zależności od potrzeb grupy oraz możliwości organizacyjnych placówki – dzieci mogą przebywać w sali z rodzicami. Nie należy jednak nadmiernie wydłużać tego czasu. Zajęcia adaptacyjne powinny być zaplanowane w taki sposób, aby rodzice mieli

możliwość poznania nauczycieli, form i metod pracy stosowanych w przedszkolu, a także obowiązującego planu dnia. Warto, aby proponowane aktywności uwzględniały krótkie zabawy integracyjne, zabawy swobodne w ogrodzie przedszkolnym i w sali. W przypadku najmłodszych grup dobrze sprawdza się następująca forma spotkań adaptacyjnych: pierwszego dnia we wszystkich aktywnościach uczestniczą dzieci wraz z opiekunami, w kolejnych dniach rodzice wciąż są obecni w sali, ale nie angażują się już w podejmowane przez grupę działania, a następnie dzieci pozostają pod opieką wychowawców. Te dzieci, które wykazują szczególne trudności adaptacyjne, mogą w każdej chwili pod opieką nauczyciela opuścić salę i spotkać się z rodzicem przebywającym na terenie placówki.

Rozmowy indywidualne z rodzicami (również on-line) Często stosowanym obecnie środkiem komunikacji z rodzicami jest poczta elektroniczna, nie należy jednak zapominać o spotkaniach twarzą w twarz. Rozmowa przy okazji przyprowadzania dziecka do przedszkola i odbierania go z placówki jest podstawą kształtowania pozytywnych relacji z rodzicami. Nauczyciele pracujący w przedszkolu w miarę możliwości powinni poświęcić kilka minut na przekazanie rodzicom najistotniejszych informacji i udzielenie odpowiedzi na ich ewentualne pytania. Dłuższe rozmowy, mające na celu omówienie funkcjonowania dziecka w grupie, są możliwe w trakcie spotkań indywidualnych, przeznaczonych dla tych rodziców, którzy chcieliby uzyskać szczegółowe informacje o rozwoju, zdolnościach i trudnościach swojego dziecka. Nauczyciele pracujący na podstawie programu „Dobry pomysł!” powinni regularnie (np. raz w miesiącu) proponować rodzicom takie spotkania. Dodatkowo są zobowiązani do informowania na bieżąco o pojawiających się trudnościach lub niepokojących zmianach w zachowaniu dziecka i do inicjowania spotkań w celu wypracowania wspólnej strategii postępowania. Każdy rodzic powinien również mieć możliwość konsultacji ze specjalistami pracującymi na terenie przedszkola (np. logopedą, pedagogiem, psychologiem, instruktorami zajęć). Pozwala to na uzyskanie szerszego obrazu funkcjonowania dziecka, a w razie szczególnych trudności także na podjęcie właściwej terapii. W trakcie takich spotkań nauczyciele mogą również omówić z rodzicami wnioski z obserwacji dziecka, przekazać (jeśli został sporządzony) arkusz obserwacji dziecka wraz ze wskazówkami do dalszej pracy. Jest to szczególnie ważne w grupie 6-latków, podczas omawiania diagnozy dojrzałości szkolnej.

Podczas rozmów nauczyciele powinni starać się budować atmosferę zaufania i bezpieczeństwa. Ważne jest nie tylko udzielanie wskazówek, polecanie literatury lub konsultacji specjalistów, ale również zapewnienie rozmówcom komfortu (np. spotkanie w oddzielnej sali, bez narażania na obecność osób postronnych). Niedopuszczalne jest przekazywanie ważnych informacji o dziecku osobom innym niż jego rodzice i w miejscu, które nie

zapewnia poufności (np. w drzwiach sali przedszkolnej). Należy też uprzedzić rodziców, że „poufność” nie oznacza zachowania absolutnej tajemnicy. O ważnych sprawach, które dotyczą funkcjonowania dziecka, mogą być (za zgodą rodziców) poinformowane wszystkie osoby pracujące z dzieckiem, dyrekcja przedszkola oraz pedagog lub psycholog przedszkolny.

Spotkania okolicznościowe (np. występy z okazji Dnia Babci i Dnia Dziadka, zakończenie roku przedszkolnego, przedstawienia z okazji Dnia Matki i Dnia Ojca)

Organizacja uroczystości rodzinnych na terenie placówki sprzyja integracji społeczności przedszkolnej. Nawet bardzo małe dzieci mogą samodzielnie stworzyć coś, co stanie się prezentem dla innych. Dlatego też ważnym aspektem niniejszego programu jest organizowanie okolicznościowych spotkań i przedstawień, których odbiorcami będą najbliżsi dzieci uczęszczających do przedszkola. Każda grupa może przygotować spotkania z rodzinami z okazji świąt Bożego Narodzenia, Dnia Babci i Dnia Dziadka lub Dnia Matki i Dnia Ojca. Krótkie spektakle, piosenki i tańce – dopasowane do wieku i poziomu rozwoju dzieci – będą nie tylko wzruszającym prezentem dla bliskich, ale również pozwolą dzieciom oswoić się z występami publicznymi. Ich celem nie jest bowiem prezentowanie sztuki, lecz umożliwienie dzieciom pokazania swoich umiejętności przed publicznością w bezpiecznej atmosferze. Ponadto takie spotkania pomagają przezwyciężać dziecięcy egoizm, ucząc przyjmowania gości. Nie należy traktować tych występów jako sprawdzianu umiejętności przedszkolaków, oceniać i krytykować dzieci.

Zajęcia otwarte

Jedną z możliwości zaprezentowania rodzicom metod pracy w grupie oraz sposobu funkcjonowania dzieci podczas zajęć dydaktycznych jest organizowanie raz w roku zajęć otwartych w przedszkolu. Dają one rodzicom szansę na zaobserwowanie dziecka w środowisku przedszkolnym w sytuacjach nieformalnych i bardziej naturalnych niż np. występy dla zaproszonych gości. Można wówczas dostrzec, jak układają się stosunki między poszczególnymi członkami grupy oraz jak wyglądają relacje między dziećmi a nauczycielami. Rodzice mają okazję poznać w praktyce metody wychowawcze i dydaktyczne stosowane w przedszkolu, a poza tym dzięki obserwacji działań podejmowanych przez nauczycieli łatwiej im zrozumieć specyfikę ich pracy, w tym związane z nią trudności. Z kolei nauczyciele mogą obserwować relacje pomiędzy członkami rodziny, co sprawia, że obraz środowiska, w którym wychowuje się dziecko, staje się pełniejszy. W młodszych grupach spotkanie to może przybrać formę wspólnych zajęć rodziców z dziećmi, a w starszych (5–6-latków) zaleca się poprowadzenie zwyczajnych zajęć dydaktycznych. Rodzice są wówczas tylko obserwatorami aktywności podejmowanych przez grupę.

■ Projekty włączające rodziców w życie grupy

Włączanie rodziców w bieżące życie przedszkola jest niezwykle ważne. Proponowane działania powinny mieć różnorodny charakter, co umożliwi rodzicom wybór tych, w które będą w stanie się zaangażować. Przyniesienie pomocy dydaktycznych na zajęcia, zgłębienie wspólnie z dzieckiem określonego tematu, wsparcie w organizacji wycieczek czy poprowadzenie zajęć dla grupy – to przykłady aktywności, do których mogą zachęcać wychowawcy. Różnorodne projekty realizowane na terenie przedszkola powinny skłaniać rodziców do odwiedzin w placówce, bliższego poznania grupy i podejmowania tematów, którymi w danym czasie zajmują się dzieci. Rodzice lub inni członkowie rodziny mogą w uzgodnionym terminie przeczytać

w grupie swojego dziecka wybraną książkę. Nauczyciele powinni zachęcać do tej formy współpracy np. podczas zebrania ogólnych grupy, podkreślając, że wspólne poznanie ulubionych książek nie tylko rozwija zainteresowanie czytelnictwem, ale także jest okazją do poznania grupy i przyjrzenia się funkcjonowaniu dziecka w jej ramach. Pretekstem do wizyty rodziców w przedszkolu może być też przygotowanie i przeprowadzenie zajęć dotyczących ich zainteresowań lub obowiązków zawodowych. Tego typu zaangażowanie rodziców w działalność przedszkola jest dla dzieci bardzo ważne, pozwala bowiem na kształtowanie pozytywnych więzi emocjonalnych opartych na przekonaniu, że najbliżsi interesują się światem ich przeżyć i doświadczeń.

Podczas planowania zajęć edukacyjnych nauczyciel może wspierać się pomocami dydaktycznymi, literaturą przedmiotu, przewodnikami dla nauczycieli, a także konsultować się z innymi osobami. Korzystając z gotowych scenariuszy zajęć i pomysłów zaczerpniętych od innych, zawsze należy jednak mieć na uwadze specyfikę swojej grupy, indywidualne potrzeby każdego dziecka oraz cel zajęć. Nawet najbardziej atrakcyjne zajęcia dydaktyczne, które sprawdziły się w innych grupach, mogą nie przynieść korzyści grupie o zupełnie innych potrzebach. Warto pamiętać nie tylko o najbliższej strefie rozwoju dzieci, ale również o podstawowej zasadzie konstrukttywizmu, czyli budowaniu nowych treści na tych już znanych.

Program „Dobry pomysł!” jest skierowany zarówno do grup rówieśniczych, jak i mieszanych wiekowo. Treści zostały ułożone w taki sposób, aby jedne wynikały z drugich, a dzięki odniesieniom do najbliższej strefy rozwoju nie jest

konieczne, aby w zajęciach uczestniczyły dzieci o tym samym poziomie rozwoju. Scenariusze zajęć ułożono zatem w sposób hierarchiczny – nowe zagadnienia konstruuje się na poprzednich, a nowe umiejętności wynikają z tych już przyswojonych przez dzieci. Materiały zgodne z programem są spójne i odpowiednie również do pracy z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych i w grupach mieszanych.

Zamieszczone poniżej scenariusze zajęć są przeznaczone dla różnych grup wiekowych, ale dotyczą tego samego tematu. Ich wyraźnie widoczne elementy to: stopniowanie poziomu trudności, przyrost umiejętności i wiedzy dzieci oraz formy indywidualizowania zadań. W częściach scenariusza, które obejmują czynności przy stolikach, znajdują się propozycje działań równoczesnych dla głównej grupy wiekowej oraz dla dzieci o rok młodszych i dzieci o rok starszych.

Scenariusz dla czterolatek – tydzień piąty – dzień trzeci⁴⁷

3. Ile tu zwierząt!

Wiodąca aktywność: matematyczna

CELE OGÓLNE: wdrażanie do klasyfikowania, doskonalenie umiejętności przeliczania, umożliwianie sprawnego wykonania złożonych zadań

- Zabawy dowolne w kąciach tematycznych.
- „Zwierzęta jesienią” – płąs na dzień dobry. • CD3.10–11, Dobry pomysł! Multibook, eduranga.pl
- „Tyle tu zwierząt” – zabawa z klasyfikowaniem, doskonalenie umiejętności wycinania. Rozłóż na podłodze strony z gazet, kolorowanek lub niepotrzebnych książeczek przedstawiające zwierzęta. Na stoliku połóż kilka arkuszy papieru (brązowych lub zielonych), a na nich zdjęcia zwierząt (np. wiewiórki, jeża, lisa). Wyjaśnij, że są to domy zwierząt. Zachęć dzieci do stworzenia kolekcji mieszkańców tych domów. Dzieci wybierają lub wycinają ilustracje i kładą w tych domach (na tych arkuszach), do których pasują. Sprawdzają i ewentualnie dokonują zmian. Wyjaśniają, dlaczego zwierzęta znajdują się w danym domu, znajdują cechy wspólne. • ilustracje zwierząt leśnych i innych (ze stron czasopism, kolorowanek, książeczek), nożyczki, zielone i brązowe arkusze papieru, KO1.41–50 (lub inne karty pasujące do wycinanych przez dzieci ilustracji)
- Zestaw ćwiczeń porannych nr 5. • muzyka relaksacyjna, muzyka rytmiczna, kółka serso
- Kształtowanie codziennych nawyków higienicznych po zabawie i przed posiłkiem.

I CZĘŚĆ DNIA

ZABAWY NA DYWANIE

- „Domki jeży” – zabawa z czworakowaniem. Rozdaj dzieciom szarfy, na podłodze rozłóż kółka w kolorach szarfi. Dzieci biegają po sali do piosenki „Dwa malutkie jeże”. Na pauzę, w pozycji na czworakach, szukają kółka w kolorze swojej szarfy i stają w nim. W trakcie biegu zmien położenie kilku kółek. • szarfy, koła serso, CD1
- „Czyje przysmaki?” – zabawa matematyczna, doskonalenie umiejętności przeliczenia. Dzieci siedzą w kole. Zapytaj je, czy wiedzą, jaki przysmak pasuje do danego zwierzęcia: wiewiórki, sarny, dzika. Po każdej odpowiedzi umieść na tablicy kartę w kolorze symbolizującym pokarm: wiewiórka – brązowy (orzech), sarna – pomarańczowy (marchewka), dzik – żółty (żołędź). Poproś o uważne przyjrzenie się kolorom. Na dywanie rozłóż drugi komplet kart. Powiedz: *Oto przysmaki, ustawimy przy nich zwierzęta, które je lubią. Kolejno dobierajcie zwierzę do przysmaku. Przeliczcie, ile jest zwierząt, a ile przysmaków. Po ile przysmaków dostało każde zwierzę?* Następnie zbierz kolorowe karty, a połóż sylwetki przysmaków: kasztan, marchewkę, żołędź. Dzieci ponownie dopasowują do nich zwierzęta. Zadawaj pytania, np.: *Ile przysmaków dla wiewiórki widzicie? Ile jest przysmaków dzika?* • KO1.41, 45 i 50, KO (rewersy kart), ZA (kasztany, żołędzie, marchewki)
- „Przysmaki” – zabawa orientacyjno-porządkowa. Rozłóż w różnych miejscach sali przysmaki zwierząt. Dzieci biegają po dywanie. Na kłaśnięcie i hasło: *Zapraszam na przysmak...* (np.) *kasztany!* dzieci ustawiają się przy wskazanych sylwetach. KO (rewersy kart), ZA (kasztany, żołędzie, marchewki)

II CZĘŚĆ DNIA

ZABAWY PRZY STOLIKACH

trzylatki	• „Porządki w lesie” – zabawa matematyczna z klasyfikowaniem. Dzieci przy stoliku wyszukują wśród różnych sylwet: orzechy i kasztany. • ZA (orzechy, kasztany i inne sylwety)
czterolatki	• Praca z KA1.10 – wyszukiwanie zwierząt na ilustracji, szacowanie ich liczby, podawanie nazw zwierząt. • KA1, kredka

⁴⁷ Bagińska, E., Fronia, A., Ratajczak-Czarnecka, M., Rokicka, B., Sowa, B., (2023). *Multiprzewodnik. Czterolatek*, Warszawa: WSiP.

- **Praca z: KA1.36** – wprowadzenie liczby 1, wyszukiwanie i przeliczanie zwierząt na ilustracji; **KA1.37** – kolorowanie liścia nad pierwszym jeżem, rysowanie szlaczka; **KA1.38. Główka pracuje. Pamięć** – zapamiętanie i odtwarzanie układu ptaków na drzewie. ● **KA1**, kredki, ołówek

ZABAWY NA DWORZE

- **Zabawy w ogrodzie przedszkolnym.** „Sportowe wiewiórki” – zabawa z celowaniem. Dzieci kopią piłkę z rozbiegu. Starają się trafić do wyznaczonego celu.

III CZĘŚĆ DNIA

- **„Wesoła sarenka” – zabawa w parach, masażyk.** Dzieci dobierają się w pary. Jedno wykonuje drugiemu masażyk na plecach.

Wesoła sarenka

Elżbieta Bagińska

Kochana mamusi!

(dziecko pisze palcem)

Kropka.

(naciska palcem w jednym miejscu)

W lesie mieszka sarenka.

(pisze palcem)

Dziś przyszła do mego okienka.

(„chodzi” palcami wskazującymi od dołu do góry)

Sarenka skacze,

(kilkukrotnie przykłada dłonie do pleców – od dołu do góry)

sarenka liże.

(„wygładza” plecy otwartymi dłońmi)

Uciekła szybko do lasu,

(szybko pociera plecy dłońmi)

bo nie lubi domowego hałasu.

(klaszcze)

- **„Jedno zwierzę, jedno drzewo...” – zabawa matematyczna, rozwijanie umiejętności przeliczania w trakcie rysowania.** Zapytaj: *Co możemy spotkać w lesie?* (drzewa, krzewy, trawa, zwierzęta...). Poproś dzieci, aby stworzyły ilustracje. Mogą wybrać i przykleić jedno ze zwierząt wyciętych w I części dnia i dorysować po jednym elemencie, który wymieniły wcześniej, np.: drzewo, drogę, krzew. ● **kartki, klej, wycięte zwierzęta z I części dnia, kredki**

- **Praca indywidualna z dzieckiem wymagającym wsparcia w zakresie matematycznym, tworzenia zbiorów.** Wykorzystaj klocki. Poproś dziecko o wyznaczenie grup klocków: w takich samych kolorach; takiego samego kształtu; o takiej samej liczbie wypustek łączących. Złącz kilka klocków (np. po dwa lub trzy). Dziecko tworzy dwa zbiory – klocki połączone i klocki niepołączone. ● **klocki**

- **Słuchanie tekstów literackich.**

- **Zabawy dowolne w kąciakach zainteresowań.**

Scenariusz dla sześciolatków – tydzień piąty – dzień trzeci⁴⁸

3. Ile tu zwierząt!

Wiodąca aktywność: matematyczna

CELE OGÓLNE: wprowadzenie liczby 1 w aspekcie kardynalnym, porządkowym i miarowym, kształcenie percepcji wzrokowo-ruchowo-słuchowej, wdrażanie do przestrzegania reguł zabawy

I CZĘŚĆ DNIA

- Zabawy dowolne w kąciach tematycznych.
- „Zwierzęta jesienią” – płaś na dzień dobry. • CD3.10–11, Dobry pomysł! Multibook, eduranga.pl
- „Tyle tu zwierząt” – zabawa z klasyfikowaniem, doskonalenie umiejętności wycinania. Rozłóż na podłodze strony z gazet, kolorowanek lub niepotrzebnych książeczek przedstawiające zwierzęta. Na stoliku połóż kilka arkuszy papieru (brązowych lub zielonych), a na nich zdjęcia zwierząt (np. wieńcówki, jeża, lisa). Wyjaśnij, że są to domy zwierząt. Zachęć dzieci do stworzenia kolekcji mieszkańców tych domów. Dzieci wybierają lub wycinają ilustracje i kładą w tych domach (na tych arkuszach), do których pasują. Sprawdzają i ewentualnie dokonują zmian. Wyjaśniają, dlaczego zwierzęta znajdują się w danym domu, znajdują cechy wspólne. • ilustracje zwierząt leśnych i innych (ze stron czasopism, kolorowanek, książeczek), nożyczki, zielone i brązowe arkusze papieru, KO1.41–50 (lub inne karty pasujące do wycinanych przez dzieci ilustracji)
- Zestaw ćwiczeń porannych nr 5. • muzyka relaksacyjna, muzyka rytmiczna, kółka serso
- Kształtowanie codziennych nawyków higienicznych po zabawie i przed posiłkiem.

ZABAWY NA DYWANIE

Wprowadzenie liczby 1.

II CZĘŚĆ DNIA

- „Po jednym listku” – matematyczna zabawa ruchowa, wprowadzenie liczby 1 w aspekcie kardynalnym. Dzieci siedzą w kole. Wybierz spośród nich jedną osobę. Powiedz: *Jeże najczęściej wychodzą po zmroku, by poszukać pożywienia i materiału do budowy gniazda. Czy wtedy jest jasno, czy ciemno? Wcielicie się za chwilę w rolę jeży. Zadaniem (imię dziecka, które zostało wybrane) będzie rozdanie każdemu jeżykowi po jednym listku. Aby zadanie nie było takie proste, cała przygoda będzie działa się w nocy, więc listki trzeba będzie rozdawać z zawiązanymi oczami, mówiąc: Proszę, jeden listek dla ciebie. Możecie cichutko podpowiadać, np. bardziej w lewo, bardziej do przodu. Zabawa kończy się, gdy jeden z listków spadnie na podłogę. Przekaż koszyk z liśćmi wybranemu dziecku i zawiąż mu na oczach chustkę. Dziecko rozdaje pojedyncze listki. Gdy listek spadnie lub wszystkie dzieci otrzymają po jednym liściu, zabawa się kończy, a dziecko zdejmuje opaskę. Grupa wspólnie przelicza listki, które udało się przekazać dzieciom. Zabawę powtarzamy kilka razy, zmieniając osobę, która rozdaje listki. Wyraźnie podkreśl koniec zabawy wyobrażeniowej. • koszyk, liście, chustka do zawiązywania oczu*
- „Jeż jak kulka” – matematyczna zabawa ruchowa, wprowadzenie liczby 1 w aspekcie porządkowym. Zachęć dzieci, by pokazały, w jaki sposób poruszają się jeże (na czterech łapkach), jak zwijają się w kulkę oraz jak mogą się turlać. Następnie w dowolny sposób podziel grupę na dwa zespoły, wyznacz szarfami linię startu i mety. Dzieci kładą się obok siebie, jedno przy drugim, głowami w tę samą stronę, tworząc dwa rzędy. Na sygnał turlają się ostrożnie, jedno za drugim, w stronę mety. Kiedy pierwsze dziecko doturla się do linii mety, woła: Pierwszy/a! i przechodząc na koniec rzędu, nadal uczestniczy w zabawie. Wygrywa zespół, w którym ostatni zawodnik doturla się szybciej do mety. Zwróć uwagę na liczbę zawodników w zespołach i ewentualnie ustal, że jedna osoba będzie turlała się dwa razy. Na zakończenie wspólnie z dziećmi przeliczcie zawodników w zespołach, korzystając z liczebników porządkowych. Podkreśl koniec zabawy wyobrażeniowej. • szarfy
- „Długość jednej dłoni” – matematyczna zabawa ruchowa, wprowadzenie liczby 1 w aspekcie miarowym. Powiedz: *Jak myślicie, co jest dłuższe: moja noga, czy noga ... (imię dziecka)? Jesteście pewni? Porównajmy.* Stań obok wskazanego dziecka i poproś grupę o porównanie długości nóg.

⁴⁸ Bagińska, E., Fronia, A., Ratajczak-Czarnecka, M., Rokicka, B., Sowa, B., (2023). *Multiprzewodnik. Sześciolatek*, Warszawa: WSiP.

A jak myślicie, co jest dłuższe, moja noga czy łapka jeża? Moja dłoń czy łapka jeża? Jeśli dzieci mają trudność z określeniem długości łapki jeża, możesz dłońmi pokazać wielkość jeża i jego łapek. *Jeż ma łapki krótsze niż moja dłoń. A czy w sali mamy coś, co jest długości mojej dłoni? Jak myślicie?* Dzieci podsuwają różne propozycje, sprawdzają wspólnie, czy prawidłowo oszacowały, porównują długości. *A teraz podnieście waszą prawą dłoń i dokładnie ją obejrzyjcie. Kiedy klasnę w dłonie, poszukajcie w sali przedmiotu, który ma długość waszej dłoni.* Możesz wcześniej poukładać w sali listki różnej wielkości oraz odpowiednio przycięte kartki papieru i sznurki, by każde dziecko mogło znaleźć przedmiot odpowiedniej długości. Na sygnał dzieci siadają w kole, a ty zapytaj: *Ile razy wasza dłoń zmieści się na kartce/sznurku/listku itp.?* Naprowadź dzieci na odpowiedź, że dłoń mieści się jeden raz, a to oznacza, że przedmiot ma długość dłoni. Powtórz zabawę analogicznie z lewą dłonią i jedną ze stóp. • **liście różnej wielkości, odpowiednio przycięte kartki i sznurki**

• **„Co przypomina nam jedynka?” – poznanie zapisu graficznego cyfry 1.** Zaprezentuj planszę przedstawiającą cyfrę 1 (możesz pokazać prezentację cyfry w KA1). Zachęć dzieci, by opowiedziały, jakie przedmioty, ich zdaniem, wyglądają podobnie jak cyfra 1 (kolec jeża, maszt, palec itp.) oraz zaprezentowania ich kształtu gestem. Napisz po śladzie cyfrę 1, opowiadając dokładnie, w jaki sposób to robisz. Ważne, żeby używać określeń „z góry do dołu”, „w lewą stronę” itp. Możesz np. powiedzieć: *Najpierw kładę mój palec w jednym punkcie na górze po lewej stronie i rysuję ukośną kreskę do góry w prawą stronę, następnie od tego miejsca rysuję prostą, długą kreskę w dół.* Dzieci siedzą w kole, zwrócone do siebie plecami. Zachęć je, by kreśliły na plecach kolegi lub koleżanki przed sobą najpierw elementy cyfry 1, a później jej kształt według instrukcji słownej. Poproś dzieci, by powtarzały za tobą instrukcję, używając określeń dotyczących stosunków w przestrzeni. Na koniec dzieci wspólnie układają jedną, dużą jedynkę z przedmiotów dobranych w zabawie „Długość jednej dłoni”. • **liście różnej wielkości, odpowiednio przycięte kartki i sznurki**

ZABAWY PRZY STOLIKACH

pięciolatki	• Praca z: KA1.36 – otaczanie pętlą zwierzęcia, które występuje na stronie tylko raz; KA1.37 – kolorowanie liścia nad pierwszym jeżem z lewej strony, uzupełnianie obrazka nalepkami (nauka określić: po czymś, nad czymś, pod czymś, obok czegoś, w jakimś kierunku), rysowanie szlaczka po śladzie; KA1.38. Główka pracuje. Pamięć – zapamiętywanie rozmieszczenia ptaków na drzewie i odtwarzanie go z pamięci. • KA1, kredki			
sześciolatki	• Praca z: KA1.45 – wyszukiwanie zdjęcia jeża, które się nie powtarza (nalepianie pod nim legowiska z liści); KA1.46 – kolorowanie kopców liści (pierwszego z prawej strony i pierwszego z lewej strony), nalepianie ptaków na drzewie (po jednym na każdej gałęzi), pisanie cyfry po śladzie; KA1.47. Główka pracuje. Pamięć – zapamiętywanie pozycji dzieci, które naśladują zwierzęta, odtwarzanie tych pozycji oraz nalepianie zdjęć zwierząt w prawidłowej kolejności. • KA1, kredki, ołówki			

ZABAWY NA DWORZE

• **Zabawy w ogrodzie przedszkolnym.** „Przynies jeden” – dzieci biegają w ogrodzie i znajdują: jeden liść z kamykiem, jeden liść duży, w nim mały, jeden liść duży, średni i mały (ułożone jedno w drugim wg wielkości), jeden długi i jeden krótki patyczek. Zgromadzone materiały zabierz do sali, wykorzystasz je w III cz. dnia.

III CZĘŚĆ DNIA

• **„Słuchaj, biegnij, przynies jeden” – zabawa rozwijająca koncentrację na zadaniu, rywalizacyjna z elementami j. angielskiego.** Podziel dzieci na dwie drużyny i oznacz kolorami (za pomocą szarf), dla każdej ustal start, (np. początek dywanu) i koniec trasy do przebiegnięcia (może to być to koniec dywanu). Na końcu każdej trasy połóż na tacy elementy w rozsypcie. Każda rywalizująca para może

zdobyć jeden punkt dla swojej drużyny. Punkty zapisuj na tablicy wyraźną cyfrą 1, za każdym razem nim to zrobisz, zadaj grupie pytanie: *Ile punktów? How many points?* Grupa odpowiada *jeden punkt, one point*. Pytania zadawaj raz po polsku, a raz po angielsku. Ustawiaj pary na starcie i mów komendy: jeden kasztan/żołędź/orzech. Dziecko biegnie po nie do tacy i wraca najszybciej jak umie. Powtórz zabawę tyle razy, by wzięły w niej udział wszystkie dzieci. Utrudnij zabawę, uzupełniając elementy o figury geometryczne, proś np. o trójkąt albo trójkąt w jednym z kolorów. • **szarfy w dwóch kolorach, dwie tace, ZA (kasztany, żołędzie, orzechy), ZM (figury geometryczne)**

• **„Ile zwierząt!” – zabawa twórcza z przeliczaniem, rozwijanie spostrzegawczości.** Rozłóż na tacach materiały zgromadzone w ogrodzie przedszkolnym. Poproś dzieci, by stworzyły jedno zwierzątko (połączyły plasteliną wybrane elementy oraz uzupełniły o detale). Zdecydujcie wspólnie, czy będą to zwierzęta spotykane w lesie, czy wymyślone. Następnie dzieci ustawiają zwierzęta obok siebie, odszukują na nich takie elementy, które występują tylko raz, wskazują je i wymieniają. • **plastelina, podkładki, tace, materiały zebrane w ogrodzie**

• **Praca z ZG6–7** – odszukiwanie na obrazkach i rysowanie po linii przerywanej cyfr 1, rysowanie szlaczka po śladzie, ozdabianie cyfry 1, pisanie cyfry. • **ZG, kredki, ołówki**

• **Praca indywidualna z dzieckiem wymagającym wsparcia w zakresie sprawności motoryki małej.** Wykorzystując figury z **ZM**, dziecko układa jesienny obrazek (lub dowolny) tak, by kolory figur nie powtarzały się obok siebie. • **ZM (figury)**

• **Słuchanie tekstów literackich.**

• **Zabawy dowolne w kąciakach zainteresowań.**

Bibliografia

- Bogdanowicz, M., Kasica, A. (2003). *Ruch rozwijający dla wszystkich*. Gdańsk: Harmonia.
- Bogdanowicz, M. (1995). *Metoda Dobrego Startu*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Bogdanowicz, M., Okrzesik, D. (2012). *Opis i planowanie zajęć według metody ruchu rozwijającego Weroniki Sherborne*. Gdańsk: Harmonia.
- Bogdanowicz, M., Sajewicz-Radtke, U., Radtke, B. M., Kalka, D. (2016). *Bateria metod diagnozy rozwoju psychomotorycznego dzieci pięcioletnich – wersja skrócona BATERIA-5/6S [B-5/6 „S”]*. Gdańsk: Pracownia Testów Psychologicznych.
- Bogdanowicz, M. (2012). *Skala ryzyka dysleksji dla dzieci z klas 0 i I*. Gdańsk: Harmonia.
- Bogdanowicz, M. (1995). *Uczeń o specjalnych potrzebach edukacyjnych*. Psychologia Wychowawcza, (3), s. 15–16.
- Bruner, J. (1978). *Poza dostarczone informacje*. Warszawa: PWN.
- Cieszyńska, J. (2015). *Kocham czytać*. Kraków: Wydawnictwo Edukacyjne.
- Cieszyńska, J., Korendo, M. (2007). *Wczesna interwencja terapeutyczna. Stymulacja rozwoju dziecka od noworodka do 6. roku życia*. Kraków: Wydawnictwo Edukacyjne.
- Dębski, M., Flis, J. (2022). *Zdrowa szkoła. Ocena jakości relacji szkolnych w świetle ogólnopolskich wyników badań uczniów i nauczycieli*. Gdańsk: Fundacja Dbam o Mój Zasięg (<https://dbamomojzasieg.pl/wp-content/uploads/2022/11/Zdrowa-szkola-raport-z-badan.pdf>, dostęp: 28.08.2023 r.).
- Dobosz, E., Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (1996). *Jak nauczyć dzieci konstruowania gier? Metodyka, scenariusze zajęć oraz wiele ciekawych gier i zabaw*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Florkiewicz, V. (red.). (2012). *Terapia pedagogiczna. Scenariusze zajęć*. Łódź: Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna.
- Gardner, H. (2009). *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*. Warszawa: Laurum.
- Gardner, H. (2002). *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*. Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina.
- Gordon, T. (1995). *Wychowanie bez porażek w szkole*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2015). *Dziecięta matematyka 20 lat później*. Kraków: Bliżej Przedszkola.
- Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2006). *Wspomaganie rozwoju umysłowego trzylatków i dzieci starszych wolniej rozwijających się*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2009). *Program wspomaganie rozwoju, wychowania i edukacji starszych przedszkolaków*. Warszawa: Wydawnictwo Nowa Era.
- Gruszczyk-Kolczyńska, E. (2013). *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2013). *Dwulatki i trzylatki w przedszkolu i w domu. Jak świadomie je wychowywać i uczyć*. Kraków: Bliżej Przedszkola.
- Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (2011). *Nauczycielska diagnoza gotowości do podjęcia nauki szkolnej. Jak prowadzić obserwację dzieci, interpretować wyniki i formułować wnioski*. Kraków: Bliżej Przedszkola.
- Gruszczyk-Kolczyńska, E., Zielińska, E. (1998). *Wspomaganie rozwoju umysłowego czterolatek i pięcioletków*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Guzy, A., Krzyżyk, D. (red.). (2012). *Praca z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych* (t. 1.). Kielce: Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP.
- Janus, E. (2020). *Przedszkole z pomysłem. Plan daltoński krok po kroku*. Łódź: Wydawnictwo Sor-Man.
- Jurek, A. (2012). *Metody nauki czytania i pisanie z perspektywy trudności uczniów*. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.
- Kelm, J., Katz, L. (2006) *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*. Warszawa: CODN.
- Kujawa, E., Kurzyńska, M. (1994). *Metoda 18 struktur wyrazowych w pracy z dziećmi z trudnościami w czytaniu i pisaniu*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Kupisiewicz, C. (1984). *Podstawy dydaktyki ogólnej*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Kwiatkowska, M., Topińska, Z. (1972). (red.). *Metodyka wychowania przedszkolnego*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- MacKenzie, R. (2014). *Kiedy pozwolić, kiedy zabronić w klasie*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Malendowicz, J. (1978). *O trudnej sztuce czytania i pisanie*. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Okoń, W. (2001). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Oszwa, U. (2006) *Rozwój i ocena umiejętności matematycznych dzieci sześciolletnich*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej. (https://biblioteka.womczest.edu.pl/new/wp-content/uploads/2013/09/rozwoj_i_ocena_umiejetnosci_matematycznych_dzieci_szesciolletnich.pdf, dostęp: 28.08.2023).
- Piaget, J. (2005). *Mowa i myślenie dziecka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Piaget, J. (1966). *Studia z psychologii dziecka*. Warszawa: PWN.
- Rohner, R., Wenke, H. (2011). *Pedagogika planu daltońskiego*. Łódź: Wydawnictwo Sor-Man.
- Semadeni, Z. (2016). *Podejście konstruktywistyczne do matematycznej edukacji wczesnoszkolnej*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, (<http://www.bc.ore.edu.pl/dlibra/doccontent?id=845>, dostęp: 28.08.2023).
- Sowińska, A., Sowiński, R. (2017). *Od nauczania do uczenia się. Nasz plan daltoński*. Łódź: Wydawnictwo Sor-Man.
- Szman, S. (1990). *Sztuka dziecka*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Szymczak, M. (red.). (1978). *Słownik języka polskiego* (t. 1). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wygotski, L. (2002). *Wybrane prace psychologiczne*. Poznań: Wydawnictwo Zys i S-ka.

Akty prawne

- Rozporządzenie MEN z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły i stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej, przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356)
- Rozporządzenie MEN z dnia 24 lipca 2020 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (tekst jednolity: Dz.U. 2020 poz. 1289)
- Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. UE z dnia 4 czerwca 2018 r.)

.....
miejscowość, data

WNIOSEK DO DYREKTORA

.....

O DOPUSZCZENIE DO UŻYTKU PROGRAMU

Na podstawie art. 22a ustawy z 7 września 1991 r o systemie oświaty (Dz. U. z 2022 r. poz. 2230 oraz z 2023 r. poz. 1234 i 2005) zespół nauczycieli

.....

w składzie:

.....

.....

.....

wnioskuje o dopuszczenie do użytku programu wychowania przedszkolnego „Dobry pomysł!” autorstwa Ewy Janus, opublikowanego przez Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna.

Po wnikliwej analizie treści programu stwierdzamy, że:

- program stanowi opis sposobu realizacji celów kształcenia i treści nauczania opisanych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego;
- program zawiera szczegółowe cele kształcenia i wychowania;
- treści programu są zgodne z treściami nauczania zawartymi w podstawie programowej wychowania przedszkolnego;
- w programie określone zostały sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualnej pracy, w zależności od potrzeb i możliwości dzieci oraz warunków, w jakich będzie on realizowany;
- program zawiera opis założonych osiągnięć dziecka;
- program zawiera propozycję kryteriów oceny i metod monitorowania procesu edukacyjnego i rozwoju dziecka;
- program jest poprawny pod względem merytorycznym i dydaktycznym.

Proponowany przez nas program jest zgodny z misją placówki oraz przyjętą strategią edukacyjną. Uwzględnia całość podstawy programowej wychowania przedszkolnego. Biorąc pod uwagę wymienione walory programu, prosimy o dopuszczenie programu wychowania przedszkolnego „Dobry pomysł!”

do użytku w roku szkolnym

.....
.....
podpisy nauczycieli

**WYDAWNICTWA
SZKOLNE
i PEDAGOGICZNE**

wsip.pl
sklep.wsip.pl
infolinia: 801 220 555

orke.pl